

Univerzita Palackého v Olomouci
Fakulta tělesné kultury

AGRESIVITA U FOTBALOVÝCH TRENÉRŮ (MEZIGENERAČNÍ STUDIE)
Diplomová práce

Autor: Bc. Milan Čížmar, ATV
Vedoucí práce: prof. PhDr. Hana Válková, CSc.
Olomouc 2012

Bibliografická identifikace

Jméno a příjmení autora: Bc. Milan Čížmar

Název bakalářské práce: Agresivita u fotbalových trenérů (mezigenerační studie)

Pracoviště: Katedra Aplikovaných pohybových aktivit

Vedoucí bakalářské práce: prof. PhDr. Hana Válková, CSc.

Rok obhajoby bakalářské práce: 2013

Abstrakt: Diplomová práce se zabývá agresivitou ve fotbalovém prostředí. Cílem práce bylo porovnat agresivitu mezi generacemi fotbalových trenérů. Výzkumný soubor tvořili trenéři studující UEFA „PRO“ licenci v ročnících 1998/1999 (n=30), 2008/2009 (n=30) a 2010/2011 (n=30). Diagnostické šetření probíhalo s využitím osobnostního inventáře B-D-I (Buss – Durkee Inventory). Získaná data byla zpracována deskriptivní statistikou. Pro komparaci mezi generacemi byl použit jednorozměrný test významnosti a Scheffeho post-hoc test. Výsledky ukázaly, že mezi generacemi trenérů existuje statisticky významný rozdíl pouze v dimenzi nepřímá agrese, a to mezi ročníky 1998/1999 a 2010/2011.

Klíčová slova: agresivita, sport, fotbal, trenér, vzdělávání trenérů, inventář B-D-I

Bibliographical identification

Author's first name and surname: Bc. Milan Čížmar

Title of the thesis: Football coaches' aggression (a study of different generations)

Department: Department of Applied Physical Activities

Supervisor: prof. PhDr. Hana Válková, CSc.

The year of presentation: 2013

Abstract: The thesis deals with aggression in football environment. The aim of the thesis was to compare aggression among the generations of football coaches. The research sample consisted of coaches who studied UEFA „PRO“ licence in years 1998/1999 (n=30), 2008/2009 (n=30) and 2010/2011 (n=30). Diagnostic research took place with application of a personality inventory (Buss – Durkee Inventory). Descriptive statistics were used to process the gained data. To compare the generations, one-dimensional test of significance and Scheffé's post-hoc test were used. The results showed that among the generations of coaches there is a statistically significant difference just in the dimension of indirect aggression between the groups 1998/1999 and 2010/2011.

Keywords: aggressiveness, sport, football, coach, coach education, B-D-I inventory

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci zpracoval samostatně pod vedením prof. PhDr. Hany Válkové, CSc., uvedl všechny použité literární a odborné zdroje a dodržoval zásady vědecké etiky.

V Olomouci dne

Děkuji prof. PhDr. Haně Válkové, CSc. za pomoc a cenné rady, které mi poskytla při zpracování diplomové práce. Také děkuji RNDr. Milanu Elfmarkovi za pomoc při statistickém vyhodnocení výsledků.

Diplomová práce byla řešena v rámci projektu IGA FTK_2011_006 „Agrese jako komplexní fenomén ve sportu“.

OBSAH

1	ÚVOD.....	8
2	PŘEHLED POZNATKŮ.....	10
2.1	Vymezení základních pojmů.....	10
2.2	Dělení agrese.....	12
2.3	Příčiny a činitelé agresivního chování.....	15
2.3.1	Situační faktory.....	15
2.3.2	Biologické faktory.....	15
2.3.3	Osobnostní faktory.....	17
2.3.4	Faktory sociálního prostředí.....	18
2.4	Indikátory agrese.....	18
2.5	Zvládání agrese.....	20
2.6	Agrese ve sportu.....	22
2.6.1	Obecné modely agresivního chování a sport.....	23
2.6.2	Dělení agrese v oblasti sportu.....	25
2.6.3	Faktory ovlivňující výskyt agrese ve sportu.....	29
2.6.4	Redukce agresivního chování ve sportu.....	31
2.7	Trenér.....	32
2.7.1	Typy trenérů.....	33
2.7.2	Trenérské styly.....	34
2.7.3	Trenérská činnost.....	35
2.7.4	Osobnost fotbalového trenéra.....	36
2.7.5	Fotbalový trenér a agrese.....	37
2.7.6	Vzdělávání fotbalových trenérů.....	39
3	CÍLE A HYPOTÉZY.....	42
3.1	Cíl práce.....	42
3.2	Dílčí cíle.....	42
3.3	Hypotézy.....	42
3.4	Úkoly práce.....	44
4	METODIKA PRÁCE.....	45
4.1	Charakteristika výzkumného souboru.....	45
4.2	Sběr dat.....	46

4.3	Zpracování dat	47
4.4	Management výzkumu.....	48
5	VÝSLEDKY	49
5.1	Výsledky generace 2010/2011	49
5.1.1	Výsledky v jednotlivých dimenzích B-D-I.....	49
5.1.2	Výsledek celkové agresivity	50
5.1.3	Výsledek celkové hostility.....	51
5.1.4	Celkový výsledek B-D-I.....	52
5.2	Komparace výsledků mezi generacemi trenérů	53
5.2.1	Komparace výsledků jednotlivých dimenzí.....	53
5.2.2	Komparace výsledku celkové agresivity	62
5.2.3	Komparace výsledku celkové hostility	63
5.2.4	Komparace celkového výsledku B-D-I.....	64
5.3	Hodnocení hypotéz	65
6	DISKUZE	67
7	ZÁVĚR	70
8	SOUHRN	72
9	SUMMARY	74
10	REFERENČNÍ SEZNAM	76
11	SEZNAM PŘÍLOH.....	80

1 ÚVOD

Člověk a jeho dispozice označovaná jako agresivita spolu kráčí ruku v ruce od prvopočátku lidské existence. V lidských dějinách je možné najít nespočet událostí ovlivněných kromě, např. touhy po moci a majetku, rovněž touto vrozenou vlastností: násilné činy, vraždy, znásilňování, rasové konflikty, týraní, mučení. To je jen malý výčet případů, ve kterých agresivita sehrála určitou roli. Přesto všechno však „agresivita sama o sobě není špatná věc, protože patří k základní výbavě lidského rodu. Agresivitu potřeboval člověk nejen k lovu a k boji, k obraně sebe, své rodiny, své vlasti atd., ale vůbec k přemáhání jakýchkoliv překážek. Bez pořádné dávky agresivity v lidech by nebylo horolezců, ale ani mořeplavců, ani objevitelů elektřiny či antibiotik, ani letů na Měsíc. Agresivita může pomáhat a sloužit – může však i ubližovat a škodit.“ (Matějček, 2005, 144). Proto agresivitu není možné chápat pouze v negativním kontextu jako něco nechtěného, něco, co by mělo být nejlépe úplně vytěsněno. Naopak, agresivita je pro člověka přirozenou a nezbytnou součástí jeho každodenního života. Díky ní je schopen se prosazovat, bojovat za svá práva, osamostatňovat se atd. Jedná se tak o plnohodnotnou součást lidské přirozenosti.

Agresivní chování, jako prezentace lidské agresivity, je fenomén neustále vzbuzující nejrůznější otázky. Není tedy divu, že vyvolává zájem nejen různých výzkumníků, ale i obecné veřejnosti. V poslední době se objevují názory, že se zvyšující tolerancí společnosti narůstá případů výskytu agresivního chování. Mnoho odborníků (např. Šafář, 2003) se přiklání k myšlence, že objem agrese ve společnosti zůstává nejspíše téměř stejný, ale mění se její formy a projevy.

Společenský život nabízí nespočet oblastí, ve kterých je možné zkoumat agresi a agresivitu. Velmi specifickým a zajímavým prostředím je sport. Jedná se pravděpodobně o jedno z posledních míst společenského života, kde je agrese do určité míry tolerována a v některých případech i cíleně vyžadována a náležitě oceňována. Agresivní chování se zde neprojevuje pouze u samotných sportovců, ale rovněž u jejich trenérů, kteří tímto způsobem přímo ovlivňují nejen své svěřence, ale i okolí.

Od sportovců se v dnešní době vyžaduje stále větší agresivita, což je patrné především v týmových sportech jako je fotbal. Trenéři zde preferují, a od svých svěřenců požadují, agresivní, nátlakovou hru. Protože většina fotbalových trenérů,

převážně bývalých aktivních hráčů, byla dříve vychovávána k obdobnému způsobu hry a dnes vede další generace hráčů, zajímalo nás, zda dochází u navazujících trenérských generací ke změnám v jejich agresivitě.

2 PŘEHLED POZNATKŮ

2.1 Vymezení základních pojmů

Agrese – (z latinského ad gredi = jít proti, ad gredior = přistoupit blízko, napadnout)

Komplexní termín ve velké míře frekventovaný v oblasti sociální psychologie. Jeho přesné vymezení je poměrně složité, protože v sobě zahrnuje velké množství projevů. Proto podobně jako u jiných pojmů i zde nalezneme velké množství různých definic.

Definice podle Spurného (1996, 17) udává že, „agresi rozumíme destruktivní chování, směřující k fyzickému (brachiálnímu), slovnímu (urážka, pomluva) nebo symbolickému (pomocí gest) útoku vůči jinému jedinci (předmětu)“.

Jiné pojetí nabízí Vallzelli (1981), u něhož je agrese chápána jako komponenta normálního chování, která je v určitých podnětových souvislostech a ve formách zaměřených na cíl uvolněna, aby uspokojila vitální potřeby, případně aby překonala fyzické nebo psychické ohrožení integrity. Pozitivní funkce agrese slouží k ochraně člověka jako jedince a nikdy není zaměřena na destrukci oponenta (in Čermák, 1998).

Poněšický (2005, 22) považuje agresi za „psychologickou (emočně motivační) mohutnost, jež má za cíl poškodit přírodu, věci, lidi nebo sebe samého. Z psychologického hlediska je chápána coby vrozená vlastnost či reaktivní připravenost, jež je člověku vlastní a tudíž eticky neutrální, sloužící k adaptaci, udržení života“.

Rozdílnou definici nabízí Hošek, který zdůrazňuje, že se jedná o účelové jednání, jehož „cílem je udělit škodlivý podnět (ublížit, poškodit) a získat tím vlastní výhodu (odměnu, nejčastěji redukci vlastního napětí)“ (Hošek, 1999, 46). Tuto cílevědomost a úmysl podtrhuje také Lovaš (2008, 267) když říká, že se jedná o „záměrné ubližování, způsobování negativních důsledků“.

Autoři Baron a Richardson (2004, 7) mají agresi za „jakoukoli formu chování, jejíž cílem je poškození nebo zranění jiné živé bytosti“.

Z pohledu, který předkládá Berkowitz (1994), je agrese považována za důležitou součást při vývoji člověka, protože jde o „nutný základ intelektuálního vývoje člověka, nezbytný předpoklad k získání nezávislosti a hrdosti“ (in Čermák, 1998, 9).

Podle Čermáka se může jednat o „vyhledávání záliby v ubližování jiným lidem. V tomto případě je agrese zdrojem potěšení, uspokojení ze sebe sama, je to legrace, agresivní veselí a bujarost“ (Čermák, 1998, 9).

Hartl a Hartlová (2000, 14) vymezují agresi ve své obsáhlejší definici tímto způsobem: „agrese je útočné či výbojné jednání vůči sobě, předmětu či překážce na cestě k uspokojování potřeby (reakce na frustraci); biologicky jakákoliv fyzická reakce nebo hrozba akcí, kterou jednatel zmenšuje svobodu či genetickou způsobilost jiného jedince“.

Lovaš (2008) nahlíží na agresi jako na chování vyznačující se určitými rysy. Toto chování:

- poškozuje jinou osobu,
- má cílevědomý charakter,
- je záměrné,
- není motivované snahou pomoci druhé osobě.

Na základě uvedených definic můžeme agresi ve stručnosti popsat jako záměrné, cílevědomé chování, jehož cílem je poškodit jinou osobu (jednorázový aktuální projev).

Mimo uvedený pojem agrese se lze setkat v literatuře ještě s dalšími obsahově více či méně podobnými termíny, které s problematikou mezilidského ubližování souvisí.

1) Agresivita – (z latinského *aggressivus* = agresivní, útočný)

Jedná se o trvalejší osobnostní rys, který se „projevuje určitou mírou energie a určitými způsoby projevu“ (Nakonečný, 1997, 10).

V širším pojetí lze podle Sillamy (2001, 12) agresivitu charakterizovat jako „dynamismus jedince, který se osvědčuje, který neutíká, ani před potížemi, ani před bojem“ v užším slova smyslu se pak agresivita „vztahuje k bojovné povaze“.

Z pohledu autorů Hartla a Hartlové (2000, 23) se jedná o útočnost nebo také o „tendenci k hrozbě nebo útočnému jednání vůči druhému jedinci“.

Agresivita je dle Berkowitz (1993) sklon k agresi. Podle něj člověk, který „nadán vysokou mírou agresivity, je často a velmi snadno v nejrůznějších situacích náchylný jednat agresivně“ (in Čermák, 1999, 13).

2) Hostilita (z latinského hostilis = nepřátelský)

Pojem hostilita vyjadřuje podle Čermáka (1999, 13) „negativní postoj k jedinci nebo k více lidem“.

Obdobně tento termín pojímá také Paulík (2010, 52). V jeho podání jde o „nepřátelský postoj k lidem, který však nemusí mít agresivní vyústění“.

Sekot (2008, 122) zase uvádí, že „projevy nepřátelství neboli hostility vyjadřují trvalou tendenci nepřátelsky myslet a nepřátelsky jednat, a to až k hranici agrese“.

3) Násilí

Násilí nebo také násilné chování je podle Čermáka (1999, 12) „záměrný pokus fyzicky někomu ublížit“. Podobně se vyjadřuje J. Meloy (1997), který si pod násilím představuje „otevřené vyhrožování použitím síly, které pravděpodobně vyústí v poškození člověka“ (in Čermák 1999, 11).

Hartl a Hartlová (2000, 342) zase násilí považují za „uplatňování síly k překonání odporu“.

Další autor (Spurný, 1996, 7) udává, že jde o „patologický způsob interakce konkrétního jedince (skupiny) s okolím“.

4) Asertivita – (z latinského assero, assertum = osobovati si něco, přiřknout)

Asertivitu lze podle Hoška (1999, 48) popsat jako „nenásilné sebeprosazování spojené s celou řadou sociálních dovedností (neurážlivé odmítnutí, požádání o laskavost, kladení požadavků aj.)“.

Čermák říká, že „v takovémto druhu chování jde o to přimět ostatní, aby připustili, že jedinec má právo se rozhodnout, jak bude myslet a jednat“ (1999, 12).

Hartl a Hartlová (2000, 56) zdůrazňují, že se jedná o „umění něco jasně tvrdit a stát na svém slovu“.

Nakonečný (2009, 237) má asertivitu za „slušné sebeprosazování se“.

2.2 Dělení agrese

V odborné literatuře se při členění agresivního chování lze sekat s větším počtem dělení. Tato rozmanitost vychází z faktu, že lidská agrese může mít různé příčiny

vzniku a různé podoby. Vždy záleží z jakého pohledu a podle jakých kritérií se autor na tuto problematiku zaměřuje.

Jedno z uváděných kritérií je například - účast nebo neúčast emocí, podle níž někteří autoři dělí agresi na emocionální (hostilní) a instrumentální (Lovaš, 2008; Čermák, 1998; Nakonečný, 2009; Baron a Richardson, 2004).

- Instrumentální agrese (bezemoční) – je považována za vedlejší efekt při dosahování jiných, neagresivních cílů. Člověk při této agresi většinou nejedná pod vlivem negativního emocionálního stavu – zlosti.
- Afektivní agrese (hostilní, zlostná, impulzivní, emocionální) – vyjadřuje neplánovanou reakci jedince na působení averzivního podnětu. Nelibé podněty vyvolávají v jedinci zlost, odpor, hostilitu a impulzivní reakci v oblasti fyzického nebo verbálního chování (Lovaš, 2008).

S takto pojatým rozdělením se ztotožňuje i Berkowitz (1993), který však označení instrumentální a afektivní nahrazuje názvem agrese vědomě kontrolovaná - kdy jedinec počítá s rizikem a je si vědom důsledku jednání, a impulzivní - vystupující jako výbuch negativních emocí s doprovodnou motorickou reakcí (in Čermák, 1998).

Odlíšné dělení nabízí Moyer (1968), jehož klasifikace je sice založena na studiu chování zvířat, využívá se však také pro přiblížení lidské agrese. Členění agrese v tomto podání vychází z odlišností v podnětových a fyziologických zdrojích (in Čermák, 1998):

- Agrese vyvolaná strachem – se objevuje v situaci, kdy je jedinec ohrožen bez možnosti úniku.
- Agrese predátorská – jde o agresivní chování zvířete vyvolané pohybem, přirozené kořisti.
- Agrese mezi samci – tzv. vnitrodruhová – používaná především u samců při vytváření skupinové hierarchie.
- Agrese dráždivá – této agresi předchází různé stresory, př. únava, hlad, frustrace atd.
- Agrese mateřská – je typická reakce matky při ohrožení jejího mláděte (dítěte).
- Agrese sexuální – vzniká na základně totožných podnětů, jenž jsou příčinou sexuálních reakcí.

- Agrese, jako obrana teritoria – můžeme považovat za důsledek narušení vymezeného území.

Jiní autoři (Hartl & Hartlová, 2000) se v souvislosti s rozdělováním agresivního chování zmiňují o následujících typech agrese:

- altruistická – směřována k chránění druhých osob,
- anticipující – projevovaná s cílem chránit své území (teritorium),
- brachiální – násilí vedené na tělo, př. facka,
- indukovaná – úmyslně vyvolaná za účelem zkoumání agresivního chování,
- institucionální – vyskytující se u určité skupiny lidí v rámci vykonávání jejich profese,
- přesunutá – zaměřená na jiný organismus nebo objekt než byl spouštěč agrese,
- skupinová – projevovaná skupinově,
- zlobná – vystupující jako reakce na frustraci a provázená pocitem vzteku,
- zástupná – nahromaděná agrese je uvolňována náhradní činností, př. údery do pytle.

Podle Fromma (2007) se agrese u člověka rozděluje na dva zcela odlišné typy:

- Benigní (obránná) agrese – je reakcí na ohrožení životních zájmů organismu. Jako fylogeneticky programovaný podnět je vlastní všem zvířatům i člověku. Slouží k biologickému přizpůsobování, k zachování života jedince. Agrese nevzniká spontánně, sama se také nehromadí, nestupňuje. Naopak je reakcí na jistý podnět a působí obranně. Fromm tuto agresi dále rozděluje na několik typů pseudoagrese a obrané agrese:
 - neúmyslná agrese – jde o poškození jiného jedince bez zjevného úmyslu,
 - hravá agrese – sloužící k procvičování dovedností,
 - agrese jako sebeprosazení – slouží k sebeprosazení jedince ve společnosti,
 - konformní agrese – projevovaná z povinnosti jako následek něčího příkazu,
 - instrumentální agrese – slouží jako prostředek k dosažení cíle.

- Maligní (zlá) agrese – je krutost a destruktivita. Tato typicky lidská agrese nepředstavuje obranu vůči ohrožujícím podnětům, neslouží k biologickému přizpůsobování a není ani fylogeneticky programovaná. V podstatě nemá vůbec žádný účel. Jedinec prostřednictvím ní jen uspokojuje svoji touhu po rozkoši, kterou mu tato agrese nabízí. I přesto je maligní agrese důležitou součástí duševních funkcí člověka.

2.3 Příčiny a činitelé agresivního chování

Agrese je považována za značně složité chování, na jehož výskytu se podílí řada vnitřních a vnějších faktorů. Agresivní chování je podněcováno jistými vnějšími okolnostmi a podněty a současně ovlivňováno biologickými, osobnostními a sociálními faktory (Lovaš, 2008).

2.3.1 Situační faktory

Na výskytu agresivního chování má značný vliv okolí, ve kterém se člověk pohybuje. Není náhoda, že značná část případů agrese je vyprovokována změnami tohoto prostředí. Agrese bývá podněcována tzv. faktory pozadí nebo provokována averzivními podněty, které u člověka vyvolávají stav nepohody (diskomfortu).

Situační faktory vyvolávající agresivní chování se člení do těchto kategorií:

- averzivní podmínky – útok, provokace, frustrace, bolest,
- agresivní naladění – nepohoda, špatná nálada, stres,
- aktivizující afekt a podněty – teplota prostředí, hluk prostředí.

2.3.2 Biologické faktory

Při vysvětlování agrese jako komplexního chování se s agresí a agresivitou dávají do souvislosti některé biologické faktory. Hovoří se především o biologických vlivech, jako jsou např. činnost nervového systému, biochemické procesy, dědičnost.

1) Činnost nervového systému

V lidském mozku existují oblasti, jejichž aktivace má vliv na agresivní chování (komplexní chování) člověka. Aktivování těchto mozkových částí vede ke zvyšování hostility a jejich deaktivace naopak k poklesu hostility směrem k submisivitě (Lovaš, 2008). Podle Čermáka (1998) obsahuje neurální základna agrese dva systémy fungující nezávisle na sobě nebo ve vzájemné spolupráci:

- systém spouštějící agresi („onset“) – aktivace vede k averzivním stavům s následnými agresivními reakcemi,
- systém vypínající agresi („offset“) – aktivace vyvolává libost, v případě deaktivace dochází k následné agresi.

2) Biochemické procesy

Citlivost jedince proti agresivním podnětům může být způsobována chemickým složením krve. Zejména výskyt některých látek v krevní tkáni může působit na citlivost vůči agresivní stimulaci. Jednou z takovýchto substancí je mužský pohlavní hormon testosteron, který v případě zvýšené hladiny může mít vliv na nebezpečí nárůstu agresivního chování (Lovaš, 2008). Čermák uvádí, že úroveň hladiny testosteronu lze „považovat za dispozici posilující možnou agresi, která se projeví v chování jen tehdy, vyskytnou-li se současně i jiné podněty (1999, 18).

Nárůst agresivity může ovlivňovat dále také nízký obsah krevního cukru (např. u hladových jedinců) nebo snížená koncentrace neurotransmiteru serotoninu v mozkomíšním moku. Za významnou látku mající vliv na chování člověka je považován také alkohol, protože lidé požívající alkohol se často projevují agresivnějším způsobem než je tomu v případě nekonzumentů (Lovaš, 2008). Tento fakt však nemusí být způsoben přímým vlivem alkoholu na tvorbu agrese, ale může být spíše výsledkem ztráty zábran intoxikovaného člověka (Čermák, 1998).

3) Dědičnost

Podle dosavadních poznatků se předpokládá, že agresivita je alespoň částečně založena také na genetických faktorech. Tato zjištění vychází např. z výzkumů, při kterých jsou porovnávány jednovaječná a dvojvaječná dvojčata.

Uvedené biologické faktory agresivního chování je možné doplnit o další činitele, kteří mohou mít větší či menší podíl na výskyt tohoto druhu chování. Hošek (1999) zmiňuje především věk, somatotyp, nemoc.

1) Věk

Při vývoji člověka dochází ke změnám v různých oblastech, včetně oblasti agresivního chování. Mění se jak četnost agresí, tak i její formy. V dětském období je jedinec agresivní převážně k věcem, dětem a nakonec k dospělým. Při dospívání narůstá především agresivita směřovaná k dospělým. V involuci je možné zaznamenat značný pokles agresivity díky snížené efektivitě nebo naopak nárůst pozorovatelný hlavně u lidí (zneuznaných) nucených bojovat o svou autoritu.

2) Somatotyp

Podle dosavadních zjištění je možné u některých somatotypů nalézat agresivnější chování než u jiných. To platí v případě mezomorfních jedinců, u kterých je nejspíš větší pravděpodobnost vývoje agrese jako vhodné techniky pro řešení složitých životních situací. Těžké situace jsou řešeny na základě užití síly, jenž je pro mezomorfni jedince charakteristická.

3) Nemoc

Agresivní projevy mohou být následkem snížení autokontroly, snížení frustrační tolerance nebo zvýšené dráždivosti, které jsou obecně považovány za symptomy doprovázející onemocnění. Někdy bývá agresivní chování důsledkem bludů objevujících se u některých psychóz nebo po intoxikaci alkoholem, případně jinou drogou.

2.3.3 Osobnostní faktory

1) Zvýšená aktivační úroveň (arousal)

Někteří psychologové předpokládají, že agresivní chování souvisí se zvýšenou aktivační úrovní, s tzv. arousal. Jedinci, nacházející se z různých příčin ve stavu zvýšené aktivity (tzn. pociťují potřebu, tlak něco udělat), mají větší pravděpodobnost výskytu agresivního chování (Lovaš, 2008). Výskyt agrese však současně závisí, jak

uvádí Čermák (1998), na propojení arousal s emocionálními stavy, dále na vrozených dispozicích, případně naučeném chování a také na míře zapojení vyšších kognitivních funkcí do procesu.

2) Zlost

Zlost je považována za bezprostřední pozadí jednoho z typů agrese. Jako příčina afektivní agrese nevzniká náhodně. Je reakcí na působení některého z vnějších averzivních podnětů. Tato jednoduchá posloupnost, tzn. averzivní podnět-zlost-agrese, je komplikována i dalšími okolnostmi, např. zlost se může vyskytnout současně s jinou příčinou agrese (Lovaš, 2008).

2.3.4 Faktory sociálního prostředí

Sociální prostředí, v němž člověk vyrůstá a žije, významným způsobem ovlivňuje jeho sociální chování a také výskyt agrese. Společenské chování člověka je totiž odrazem způsobu života prostředí, které ho obklopuje. Důležitý je tak nejen způsob chování mezi lidmi, ale i systém norem, upřednostňované vzorce chování nebo strategie řešení všedních situací. Stále větší vliv na výskyt agrese mají v dnešní době také masmédiá, internet, počítačové hry aj. (Lovaš, 2008).

2.4 Indikátory agrese

Prostřednictvím výzkumných bádání se vědcům podařilo identifikovat a potvrdit některé osobnostní charakteristiky považované za indikátory (prediktory) agresivního chování. Jejich vzájemná spojitost vytváří strukturální model agrese, kde jednotlivé indikátory mají vztah i k jiným osobnostním charakteristikám. Čermák za tyto prediktory považuje například iriabilitu a náchylnost k emocionálním reakcím, hostilní přemítání, toleranci vůči násilí aj. (Čermák, Hřebíčková & Macek, 2003).

- Iriabilita a náchylnost k emocionálním reakcím – oba termíny lze přiblížit jako nadměrnou emocionální reakci na situaci, považovanou jedincem za frustrující.
- Hostilní přemítání – jedinci méně schopní rozptylovat myšlenky na agresi nebo lidé značně a intenzivně přemítající o agresi, budou jen těžko překonávat

negativní pocity a touhy po odplatě. To je důvod, proč lze u těchto jedinců očekávat agresivní jednání.

- Tolerance vůči násilí – vyjadřuje pozitivní postoj člověka k násilí, včetně obhajování různých jeho forem.
- Pocity viny a strachu z trestu – prožitek viny je operacionalizován jako strach z trestu a potřeba nápravy. Strach z trestu vyjadřuje sklon k zakoušení pocitů spojených s přestupky a porušováním sociálních norem. Potřeba nápravy je tendencí zakoušet rozpaky, výčitky svědomí, stud souvisejících s potřebou napravit špatné činy.

Kromě uvedených indikátorů agresivního chování mají na agresi, jako na prostředek posilování vlastní sociální identity, vliv různé motivační zdroje. Mezi ně je možné zařadit:

- Motiv sebepotvrzení – projevovaná agrese směřuje k získání respektu případně jiné pozitivní reakce od ostatních lidí v okolí.
- Motiv odplaty – záměrný útok s jistou pravděpodobností vyvolá u napadeného člověka agresi nebo navodí emoce vedoucí k agresi. K takovéto reakci mohou mít blízko např. ukřivděné osoby.
- Motiv spravedlivého rozhořčení – v situacích, kdy je jedinec přesvědčen, že je jeho osoba znevažována, dostávají se u něj pocity ponížení. Ty se snaží snižovat, odstraňovat.
- Motiv opovržení – působení motivu vede k nerespektování, opovrhování jinou osobou. Výsledkem je zpochybnění hodnoty této osoby.
- Motiv atribuce úmyslu – v určitých situacích (dosahování cílů) může ze strany jedince docházet k ohrožení hodnot jiných lidí. Na základě toho se okolí může cítit ohroženo a považovat toto konání za záměrné.
- Motiv zajištění výhody pro posílení vlastní hodnoty – člověk se snaží upevnit svoji vlastní hodnotu na úkor snížení hodnoty druhého (Čermák, Hřebíčková & Macek, 2003).

2.5 Zvládání agrese

Lidské agresivní chování značným způsobem ovlivňuje vtahy mezi lidmi i celkový společenský život. Projevená agrese mívá totiž často na člověka neblahé následky (např. v podobě těžkého zranění) a proto je důležité s ní „bojovat“. Pro předcházení a zvládání agrese se využívají různé postupy. Baron a Richardson (2004) mezi ně řadí trest, katarzi, expozici neagresivnímu modelu, kognitivní techniky pro kontrolu agrese, navození inkompatibilních odpovědí, trénink sociálních dovedností.

1) Trest

Ve většině světových společností je trest důležitou součástí právního systému. Berkowitz (1993) předpokládá, že hrozba případného trestu odrazuje potenciálního pachatele od provádění trestuhodných činů (in Čermák, 1998). Ve skutečnosti však obdrženy trest u jedince může vést nejen ke snížení agrese, ale naopak může agresi i posilovat.

Účinnost trestu je závislá na těchto činitelích:

- úroveň hněvu prožívané agresorem – v případě, že je hněv vystupňován na vysokou úroveň, nemusí mít hrozba trestu pro jedince žádnou váhu,
- instrumentálnost agrese – jestliže prostřednictvím agresivního chování může jedinec dosáhnout značných zisků, neodradí ho od činu ani hrozba trestu,
- velikost a pravděpodobnost trestu – pokud si je jedince vědom, že za své jednání nebude s velkou pravděpodobností potrestán nebo jsou-li vyrovnané šance na potrestání/nepotrestání, je účinek hrozby trestu minimální (Čermák, 1998).

2) Katarze

Vychází z mínění, že nahrazení přímé agrese jinou, stejně intenzivní (neubližující) činností, snižuje u jedince tenzi nebo arousal a zmenšuje sklony k útoku na provokující osobu.

3) Expozice neagresivnímu modelu

Jde o způsob, při němž je jedinec ve vyhocené situaci vystaven neagresivně působícímu modelu (pozorování klidného člověka). Díky tomuto působení dochází ke snižování nebezpečí otevřené agrese i agresivního dráždění.

4) Kognitivní techniky pro kontrolu agrese

Do agresivního chování vstupují některé kognitivní složky, prostřednictvím nichž se člověk může pokoušet kontrolovat agresi. Baron (1983) mezi kognitivní prostředky umožňující zmírňování agrese řadí:

- Atribuce – člověk má potřebu neustále přemýšlet a vysvětlovat si příčiny chování druhých lidí.
- Polehčující okolnosti – jestliže si je oběť vědoma polehčujících okolností na straně útočníka, pak u ní může být menší touha po odvetné akci.
- Omluvy a vysvětlení příčin – upřímně projevená omluva, která je brána za důvěryhodnou, může u člověka snižovat hněv a odvracet riziko agresivního chování. V okamžiku, je-li však vnímána jako pochybná nebo výmluvná, může naopak hněv a agresi zvyšovat (in Čermák, 1998).

5) Navození inkompatibilních odpovědí

Tato možnost redukce agresivního chování vychází z mínění, že člověk nedokáže reagovat na přítomný podnět dvěma inkompatibilními odpověďmi současně. Baron (1983) se na základě tohoto tvrzení pokusil redukovat hněv a otevřenou agresi vystavením jedince podnětům, které navozují afektivní stavy inkompatibilní s hněvem a agresi (in Čermák, 1998). Účinnými afektivními podněty mohou být empatie, humor a zábava, lehký sexuální arousal.

- Empatie – rozsah a hloubka empatie ovlivňuje agresivní chování. Agrese totiž ubývá se zvyšující se úrovní empatie.
- Humor a zábava – humor a radost mohou zabraňovat agresi, protože jsou neslučitelné s jakýmkoliv násilím.
- Lehký sexuální arousal – s agresi mohou být také inkompatibilní příjemné představy, které jsou vyvolány erotickým materiálem (př. obnažené ženy).

6) Trénink v sociálních dovednostech

Ve společnosti se lze setkat s jedinci majícími značné obtíže v oblasti sociálních dovedností. Lidé často postrádají schopnost adekvátní komunikace, nejsou citliví vůči emocím druhých, neumí sdílet svá přání. Následkem toho se u nich neustále objevují

pocity frustrace a lidé se tak můžou stát původcem agrese nebo i jejím cílem. Trénink sociálních dovedností má za úkol těmto lidem s jejich obtížemi pomoci a snížit tím možnost výskytu agresivního chování (Čermák, 1998).

2.6 Agrese ve sportu

Sport je společenským jevem náležitým spolu s tělesnou výchovou a pohybovou rekreací do sféry tělesné kultury. Podle Evropské charty sportu pro všechny (1994) se jím rozumí „všechny formy tělesní činnosti, které ať již prostřednictvím organizované účasti, či nikoli, si kladou za cíl projevení či zdokonalení tělesné i psychické kondice, rozvoj společenských vztahů nebo dosažení výsledků v soutěžích na všech úrovních“.

Za dobu své existence se sport vypracoval z činnosti zvyšující především bojeschopnost do dnešní podoby významného společenského fenoménu. V současnosti se ocitá v pozici, kdy je považován za neodmyslitelnou součást společenského života v převážné většině světových společností. Podle Sekota (2008) se sport vyvinul v masovou zábavu a veřejně přístupnou atrakci, jenž stále významněji přesahuje do okruhů komunálních struktur, politiky, ekonomie, masové kultury, masových médií, právního systému, ekologických a občanských iniciativ. Jako mezinárodní fenomén se stal důležitým pro politiky a světové vůdce a to nejen proto, že přispívá k dynamice ekonomického rozvoje, ale i například pro svou možnost šířit globální povědomí prostřednictvím sportovních událostí.

Sport, jako společenský fenomén, ovšem nepřináší pouze pozitiva ve formě např. zábavy nebo kladného vlivu na člověka. Je doprovázen také celou řadou negativních jevů, které se stávají jak ve sportu, tak i ve společnosti problémem. Doping, podvody, korupce, ale i tematika agrese, může být v tomto kontextu brána za velmi významnou.

Agresivita ve sportu je v poslední době intenzivně sledovaným tématem. Ve výzkumech založených na využití osobnostního inventáře B-D-I se na tuto tematiku zaměřovali například Lenzi et al. (1997), kteří zjišťovali vztah mezi agresivitou a vykonáváním sportovní aktivity (sportovci měli vyšší míru agresivity než běžná populace) nebo Keller (2007) zkoumající sportovce provozující různé druhy sportů (nezjistil rozdíl v úrovni agresivity). Obdobné šetření provedl Šafář (2003), jenž se také zaměřoval na několik skupin sportovců (zjistil vyšší úroveň agresivity u kontaktních sportů př. fotbal, hokej) či Hodůrová (2011), která se soustředila na agresivitu

rozličných skupiny trenérů a našla rozdíl mezi trenéry např. fotbalu a házené, fotbalu a basketbalu aj..

Při bližším pohledu na uvedenou tematiku se lze setkat s určitými názorovými rozdíly. Na jedné straně se hovoří o narůstajícím výskytu agresivních projevů sportovců majících za cíl zranit, vyřadit protivníka a tím získat výhodu. Na straně druhé ovšem stojí názory, že ve sportu se agresivní chování nemusí jen tolerovat, ale může se aktivně rozvíjet a pozitivně prožívat (Slepička, 2009).

2.6.1 Obecné modely agresivního chování a sport

Literární zdroje nabízejí několik zásadních přístupů, na jejichž základě bývá vysvětlován původ lidského agresivního chování. Přístupy se svou podstatou od sebe navzájem liší, avšak v reálných podmínkách života se vzájemně prolínají a doplňují.

1) Model sociálního učení – vychází z mínění, že lidská agrese je naučený způsob chování založený hlavně na imitaci a posilování (odměňování). S napodobováním agresivního chování po vzoru dospělých se lze setkat již v dětském období (Nakonečný, 2009).

Sportovní prostředí nabízí mnoho situací, při kterých lze pozorovat agresivní chování dospělých sportovců. Tato skutečnost může vést u přihlížející mládeže k posilování sklonů k obdobnému chování. Mladí sportovci jsou často svědky herních akcí dospělých hráčů, které si však mnohdy špatně vysvětlují a následně je imitují agresivní formou (př. dovolené bránění tělem versus agresivní sražení). Při výchově mladých sportovců by měl být kladen důraz na vhodné působení sportovního okolí (rodičů, trenérů, dospělých sportovců aj.), které u nich spoluvytváří podobu jejich agresivního chování prostřednictvím posilování nebo trestání projevovaného chování (Slepička, 2009).

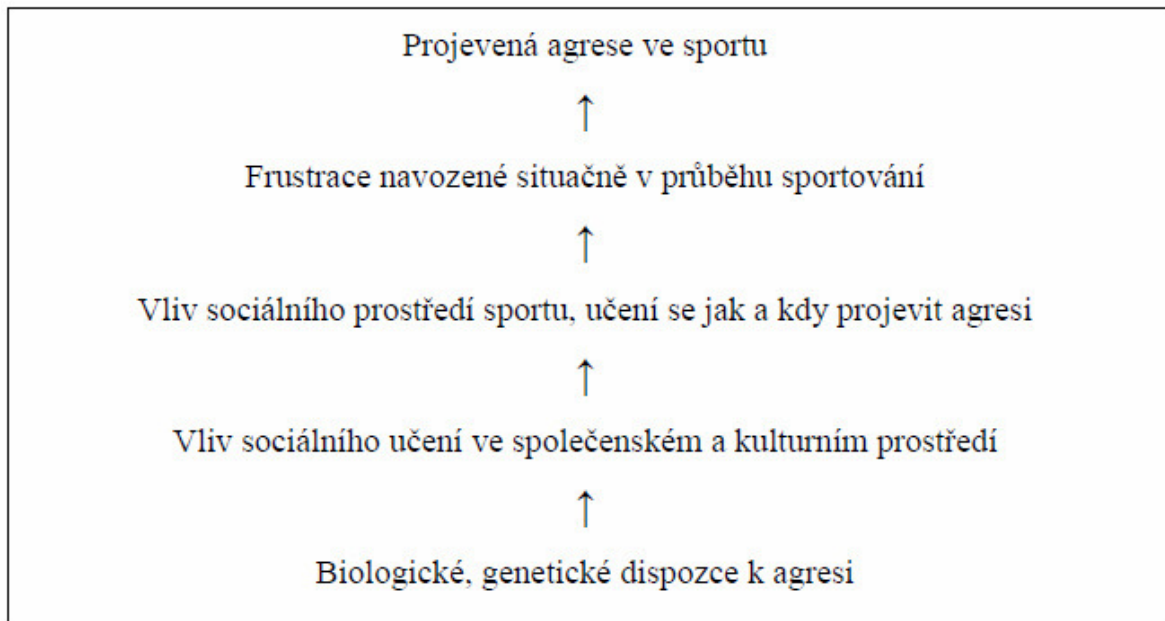
2) Pudový (instinktivistický) model – je založen na názoru, že agresivní chování u člověka vychází z vrozeného pudu k agresi, který je aktivován určitými podněty (Nakonečný, 2009). Podle Slepičky mohou být lidské agresivní pudy usměřňovány prostřednictvím sportu (sportovních her) konstruktivním způsobem.

Potvrzení platnosti této teorie není v současnosti příliš možné, jelikož existuje jen velmi málo důkazů hovořících pro nebo proti ní. I přesto panuje shoda, že lidská agresivita je založena na genetickém podkladě, ovšem současně existují další vnější vlivy působící v průběhu vývoje člověka a zapříčiňující různorodost v projevech agrese (Slepička, 2009).

3) Model frustrace-agrese – vychází z hypotézy o souvislosti mezi frustrací a agresí, podle níž je agresivní chování u člověka vyvoláváno emočními deprivacemi v dětském období a aktuálně frustračními situacemi – neschopností dosáhnout vytyčeného cíle (Nakonečný, 2009). Podle Slepičky (2009) se však od této verze postupně upouští a využívá se Berkowitzova posloupnost frustrace – negativní emoce – arousal – agrese. V ní se vychází z názoru, že frustrace vede spíše ke vzteku než přímo k agresí. Ve sportu lze sledovat vznik intenzivního vzteku v situacích, kdy je frustrace neočekávaná nebo neférová. Takto vzniklý vztek může, ale také nemusí vést k agresivnímu chování. Výskyt agrese je zde ovlivněn i racionalitou, která je-li blokována, může i nízká intenzita vzteku vyvolat agresí.

Sportovní činnost (hlavně výkonnostního charakteru) vytváří nespočet situací, které umožňují vznik frustrace. Není proto divu, že se frustrace ve sportu řadí k nejčastějším příčinám vzniku agrese a to i přes to, že v obecné rovině je spíše menším původcem agresivního chování. Agresivní projevy velmi často souvisejí s nezdarem sportovce. Když se sportovci (celému týmu) nedaří, je možné u něj pozorovat zvýšený výskyt agresivních projevů jako odpověď na prožívanou frustraci provázenou negativními emocemi (Slepička, 2009).

Na základě uvedených teorií lze říci, že lidská agresivita je složitým fenoménem. Pro vysvětlování v oblasti sportu je třeba na ni nahlížet jako na komplexní jev, u něhož jsou genetické předpoklady modifikovány kulturním a sociálním prostředím.

Obrázek 1. Agrese ve sportu (Slepička, 2009, 158)

2.6.2 Dělení agrese v oblasti sportu

Sport je značně specifické prostředí nabízející mnoho příležitostí pro případný výskyt agresivního chování. Agresivní projevy zde mohou nabývat různých podob a intenzity.

Při popisování uvedených projevů lze vycházet například z rozdělení (Buss in Slepička, 2009) agrese projevované v rámci sociální interakce a vyskytující se i ve sportovním prostředí:

- fyzická aktivní přímá – př. tlučení hokejkou, úmyslné kopnutí soupeře,
- fyzická aktivní nepřímá – př. role zlého muže,
- fyzická pasivní přímá – př. fyzické bránění jinému v dosahování jeho cílů,
- fyzická pasivní nepřímá – př. odmítnutí splnit požadavky,
- verbální aktivní přímá – př. slovní urážky, nadávky,
- verbální aktivní nepřímá – př. pomluvy protihráčů, rozhodčích,
- verbální pasivní přímá – př. odmítnutí mluvit s rozhodčím, protihráčem,
- verbální pasivní nepřímá – př. nezastat se spoluhráče.

Agresivní chování ve sportovním prostředí je velmi pestrou záležitostí. Při členění agrese je možné podle Hoška (1995) využít celou řadu různých hledisek:

A) Směr agrese

- Autoagrese – agrese je směřována vůči vlastní osobě. Ve sportu se může jednat o sebeobviňování, sebevyčítání, přemáhání se aj.. V krajním případě toto jednání vede až k sebepoškození sportovce.
- Heteroagrese – toto jednání je ve sportu charakteristické útokem nejen na jinou osobu, ale i třeba na jinou překážku.

B) Orgán agrese

- Fyzická – představuje fyzické napadení protihráče.
- Verbální – jedná se projev v podobě nadávek, urážek.

C) Poměr sil

- Symetrická („fair play“) – sportovci mají rovnocenné šance na ubránění se napadení vlivem přibližné vyrovnanosti sil mezi aktéry.
- Asymetrická – je opakem předchozího druhu. Mezi protivníky není vyrovnan poměr sil.

D) Způsob provedení

- Přímá (otevřená) agrese – ve sportu velice častá, protože je směřována proti druhému jedinci.
- Nepřímá agrese – agresivní chování je směřováno na protivníkovy hodnoty (např. msta).
- Přesunutá agrese – agrese se přesouvá na jiný objekt z důvodu nedostupnosti původního objektu. Jedná se v podstatě o zástupné řešení, s ventilačními účinky.

E) Časové hledisko

- Okamžitá (spontánní) agrese – obvykle reakce na nějakou bariéru.
- Následná agrese – je odpovědí na agresivní jednání soupeře. Ve sportu se s ní lze setkat poměrně často v podobě např. oplácení.
- Odložená agrese – jedná se o agresivní chování, se kterým jedinec cíleně vyčkává na vhodný okamžik. Stává se tak v situacích, kdy si je sportovec vědom, že by následná agrese nebyla úspěšná.

F) Míra adaptovanosti

- Maladaptovaná agrese – představuje přímočarou, nezvládnutou agresi, která má ničivý charakter.
- Socializovaná agrese – jde o sociálně přizpůsobenou agresi (př. intrikování, pomlvy, ironie) zahrnující všechny sportovní agrese, které jsou pravidly přípustné.

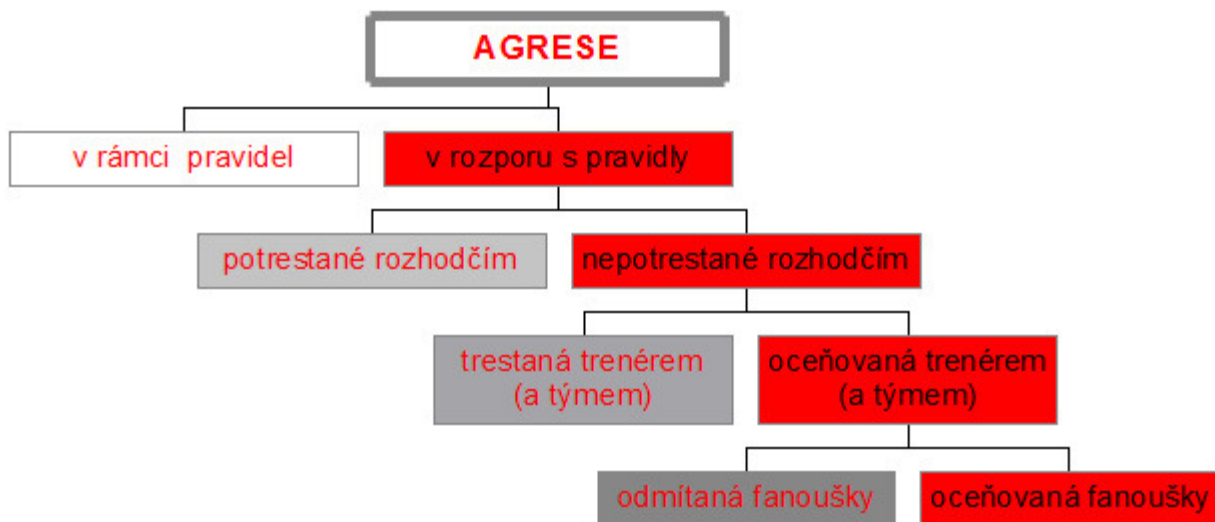
G) Účast emocí (Slepička, 2009)

- Hostilní agrese – toto chování je zaměřeno na poškození objektu agrese a je vyvoláno na základě působení silného emočního prožitku až vzteku. Ve sportu je obecně zakázané.
- Instrumentální agrese – agrese není cíleně směřována za účelem poškodit objekt. Pomocí agresivního chování se jedinec pouze snaží dosáhnout vítězství. V některých sportovních odvětvích jsou takovéto projevy povoleny.
- Taktická agrese – agresivní chování může být využíváno také jako taktický prvek hry a to například pro zastrašení vybraného protihráče.

Autoři Pilz, Schilling, Voigt (1974) považují výklad pojmu agrese v literatuře za příliš vágní, proto navrhují rozlišovat mezi různými formami agresivního chování, pro něž využívají zastřešující označení dominantní chování. Uvedené chování rozdělují na intrasportovní (dodržující pravidla) a extrasportovní (porušující pravidla) (in Gabler, 1987).

- Intrasportovní dominantní chování:
 - přímé-fyzicky instrumentální, př. boxerské údery, hokejový bodycheck,
 - nepřímé-expresivní (bez taktického pojetí), př. zběsilý útok, obrana,
 - intropunitivní psychická agrese – př. sebenadávání,
 - diferencované, duševní schopnost prosazení, př. taktické varianty.
- Extrasportovní dominantní chování:
 - přímé-fyzicky primitivní (zraňující agrese), př. foul, rvačka, lokty ve skupině běžců
 - nepřímé-přístupné agresi, př. urážky,
 - expresivní agrese, př. k divákům,
 - verbální a fyzická afektivní reakce.

Jiné členění agresivního chování ve sportu nabízí Šafář (2003), který doplnil dělení podle hodnotícího vztahu (přiměřená, nepřiměřená agrese). V jeho podání je agrese členěna podle postojů (Obrázek 2).

Obrázek 2. Schéma členění agrese podle postojů (Šafář, 2003, 42)

Z hlediska pravděpodobnosti výskytu agrese je možné jednotlivé sporty zařadit do několika skupin (Slepička, 2009):

- 1) První skupina - zahrnuje sporty, kde je agrese podstatnou součástí jejich činnosti. Jedná se hlavně o sporty anticipační individuální úpolového charakteru (box, judo), u kterých se agresivita očekává. Ta je však omezena pravidly a technickými prostředky, aby se snížilo riziko vzniku negativních důsledků agrese (zranění).
- 2) Druhá skupina - je tvořena sporty, u nichž agrese není podstatou daného sportu. Jedná se především o sporty anticipační kolektivní brankové, které jsou kontaktní (sportovní hry: házená, fotbal, hokej aj.). Dochází při nich k přímému fyzickému kontaktu mezi sportovci a proto se zde výskyt agrese předpokládá.
- 3) Do třetí skupiny - lze zařadit sporty funkčně-mobilizační (atletické běhy, cyklistika aj.) nebo sporty rizikové (např. motorismus). U těchto sportů se nepředpokládá zvýšená míra agrese, i když v jistých situacích se může objevit a to především v případě tzv. pozičního boje. Tento boj je směřován k zisku lepšího postavení vůči ostatním.

4) Čtvrtá skupina - obsahuje sporty bezkontaktní, kde jsou soupeři od sebe odděleni (sítí, přidělenou dráhou, vymezeným územím aj.). Jedná se o některé sporty funkčně-mobilizační (plavání, veslování, atletické disciplíny), případně anticipační sporty sít'ové. Mezi sportovci nedochází k fyzickému kontaktu, proto se agrese vůči soupeři, spoluhráčům či rozhodčím objevuje především ve verbální podobě.

5) V páté skupině - jsou sporty označované jako esteticko-koordinační (výrazové). U těchto sportů, kam lze zařadit gymnastiku, krasobruslení, synchronizované plavání aj., se agrese zaměřená na soupeře nepředpokládá. To proto, že zde nebyly vytvořeny podmínky pro její uplatnění. Případný výskyt agrese má podobu např. obviňování a vyčítání směřované k rozhodčím, případně týmovému kolegovi.

2.6.3 Faktory ovlivňující výskyt agrese ve sportu

Ve sportovním prostředí existuje celá řada faktorů, které různým způsobem ovlivňují sportovcovo chování i jednání. Mezi nimi je možné najít činitele, u kterých se předpokládá určitý vliv na zvyšování pravděpodobnosti výskytu agrese. Autoři Tod, Thatcher, Rahman (2012) uvádějí klíčové situace, při nichž sportovci častěji jednají agresivně nebo mají agresivní chování za přijatelné:

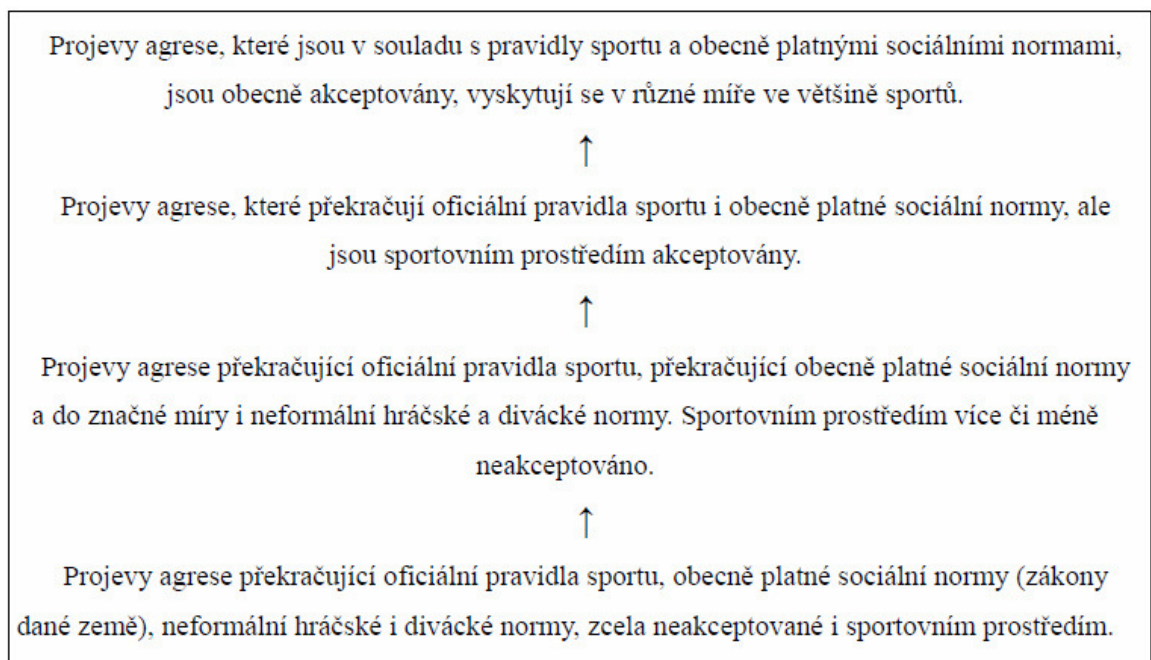
- Když tým prohrává, např. proto, že hraje na soupeřově půdě.
- Když jsou sportovci muži a vykonávají kontaktní nebo kolizní sporty.
- Když se sportovci účastní soutěží v kontaktním sportu na vyšší úrovni.
- Když se sportovci účastní soutěží v nekontaktním sportu na nižší úrovni.
- Když jsou značně orientováni na ego.
- Když jsou týmové normy stanoveny tak, že podporují agresivní chování.
- Když je jejich vnímané motivační klima sportovního prostředí orientované na vysoký výkon.

Na výskytu agresivního chování se mohou spolupodílet také faktory, které se dají označit za produkty specifického prostředí sportu. Slepíčka (2009) pro ně používá označení situační:

- Divácké reakce – agresivní chování diváků, které se může odrážet i v chování sportovců (i naopak).
- Agresivita soupeřů – agresivní projevy jedné strany vyvolají obdobnou reakci u druhé.
- Přehnané zdůrazňování významu zápasu (závodu) – rozhodující utkání označovaná jako klíčová vytvářejí emocionálně vypjatou atmosféru a zvyšují tlak na hráče. To často vede ke zvýšenému výskytu agrese v tomto zápase.
- Dílčí neúspěch – neúspěch v závěru utkání nebo za vyrovnaného stavu, přílišná tvrdost nebo naopak měkkost může rozhodnout utkání.
- Klimatické a terénní podmínky – v případech, kdy je hřiště vlivem počasí (déšť, sníh) ve špatném stavu a není možné využívat technické dovednosti hráče, dochází k uplatňování síly a agrese.
- Nepřízeň rozhodčích – může podněcovat k agresivnímu chování.
- Okolní teplota – na výskytu agresivního chování se podle Jarvise (2006) může podílet také změna okolní teploty. Výzkumy totiž naznačují, že mezi agresí a teplotou prostředí existuje lineární vztah. Čím vyšší je teplota, tím vyšší je riziko agresivního chování.

Na druhé straně je však možné ve sportu najít i faktory, jejichž působení může vést ke snižování pravděpodobnosti výskytu agresivního chování:

- Pozitivní průběh zápasu (soutěže) – průběžný výsledek je v souladu s aspirací sportovce.
- Pozice v dlouhodobé soutěži – pozitivní emoční vyladění mužstva, jenž je výsledkem dominance v soutěži.
- Pravděpodobnost postihu – za agresivní chování ze strany společnosti (trenérů, rodičů, rozhodčích aj.) (Slepička, 2009).

Obrázek 3. Agrese ve sportu ve vztahu k obecným sociálním normám a pravidlům sportu (Slepička, 2009, 164)

2.6.4 Redukce agresivního chování ve sportu

Ve sportu, jak už bylo zmíněno, se často a v různé míře objevuje agresivní chování, které mnohdy způsobuje negativní důsledky (v podobě např. zranění) a narušuje hladký průběh sportovního klání. Trenéři, sportovci a další zainteresované osoby by se ve svém zájmu měli pokoušet s tímto chováním pracovat.

Trenéři mohou pomáhat například minimalizovat agresi u svěřenců prostřednictvím vytváření motivačního klimatu mistrovství (cení se úsilí a spolupráce, podporuje se osobní rozvoj) na místo přílišné podpory klimatu orientovaného na výkon (důraz na vítězství, podpora rivalita mezi hráči, hráči oceňováni podle schopností). Toho mohou dosáhnout např. chválením hráčova úsilí, nejen výkonu a úspěchu nebo povzbuzováním sportovců ve snaze o zlepšování svých dovedností. Dále mohou pomáhat také s optimalizací stupně sportovcovi sebeurčené motivace, například poskytnutím prostoru k ovlivnění rozhodnutí o herní strategii. Velký význam pro snižování agresivního chování může mít i působení neagresivního vzoru (rodičů, trenéra, staršího sportovce), který na potenciální agresivní podněty reaguje neagresivním způsobem nebo kladení důrazu na sportovní chování (např. respektování rozhodčích). Taktéž tvorba týmových

norem, kde je agresivní chování nepřijatelné, má ve sportovním prostředí své místo (Tod, Thatcher & Rahman, 2012).

Jarvis (2006) doporučuje využívat k redukování agrese ve sportu například také působení pozitivního modelu, aplikaci trestů, katarzi, psychologické smlouvy a další. Všechny tyto přístupy jsou ve sportovním prostředí podle něj aplikovány buď za účelem prevence (u mladých sportovců) nebo s cílem snížit agresivní chování dospělých sportovců.

2.7 Trenér

Sport, jak ho známe v dnešní podobě, je poměrně „mladou“ činností. To stejné se dá říci o profesi označované jako trenér (cca 150 let).

V dřívějších dobách nebyli trenéři příliš potřeba. Informace o podobě a průběhu dané sportovní činnosti poskytovali výhradně starší zkušenější jedinci. V průběhu doby a s narůstajícími nároky ale začali sportovci hledat nové způsoby jak rychleji dosahovat lepších výsledků a zvládat náročné požadavky sportu. Jakmile tyto své objevy a zkušenosti začali po ukončení kariéry předávat z pozice rádce mladším zájemcům, začalo se hovořit o trenérské funkci (Svoboda, 2007).

Pojem trenér (z anglického to train – vyučovat, instruovat) se u nás používá „pro označení funkce člověka, který zajišťuje a hlavně vede trénink sportovce“ (Svoboda, 2007, 118). Trenér představuje specifickou profesi řazenou mezi pedagogická povolání. Podle školského zákona (č. 563/2004) o pedagogických pracovnících je trenér pracovníkem vykonávajícím přímou pedagogickou činnost. Pro možnost vykonávání této funkce musí splňovat některé předpoklady a požadavky. Mimo způsobilosti k právním úkonům, bezúhonnosti, zdravotní způsobilosti, také odbornou kvalifikaci.

Trenérská činnost je charakteristická svou různorodostí. Ta souvisí především z velmi širokou paletou sociálních rolí, ve kterých trenér působí. Může se jednat o dimenze informátora (instruuje, vysvětluje), důvěrníka, ukázkovatele (vyžaduje poslušnost), motivátora (podněcuje k aktivitě), referenta (řešené problémy směřuje na oddíl), vychovatele (působí na osobnost sportovce) (Svoboda, 2007).

Samotnou činnost trenéra je možné podle katalogu prací (2009) definovat jako „zajišťování odborné trenérsko-metodické a sportovní přípravy v daném sportovním odvětví“ nebo jako „vzdělávací a výchovná činnost zaměřená na získávání vědomostí a

dovedností žáků studijního oboru sportovní příprava ...“ či jako „komplexní koordinace trenérsko metodického procesu ...“.

2.7.1 Typy trenérů

Všichni trenéři se v průběhu dlouhodobého působení ve sportu formují v osobnost s obecnými i individuálními znaky a vyvíjí se v určitý trenérský typ. Trenérské typologie představují snahu rozdělit jedince s podobnými tendencemi nebo projevy do skupin podle různých kritérií (Choutka & Dovalil, 1991). V případě jednotlivých typů je nutné podotknout, že žádný trenér není vyhraněným typem. Spíše má tendenci inklinovat k jednomu z nich. V literatuře je možné najít různá typologická třídění trenérů, která se od sebe odlišují kritériem členění.

Například Votík (2001) při vymezování trenérských typů podle projevů jejich osobnosti vychází ze tří hledisek. Prvním hlediskem je vztah trenéra a sportovce, dalším zaměřenost trenérů a posledním styl řízení.

A) Vztah trenéra a sportovce:

- Typ autoritativní – trenér je uzavřenější povahy se slony k ironii a podceňování svých sportovců. Snaží se uplatňovat svou vůli bez ohledu na sportovce, což někdy vyvolává konflikty.
- Typ sociální (demokratický) – je spíše v roli přítele než nadřízeného. Svě svěřence se snaží vést k samostatnosti, zodpovědnosti a také jim poskytuje dostatečný prostor k diskuzi.

B) Zaměřenost trenérů:

- Typ vědecko-systematický – je teoreticky zdatný jedinec přístupný nejnovějším poznatkům, které se snaží tvořivě konfrontovat s praxí. Vyniká metodickou promyšleností a logikou svého výkladu.
- Typ empirický – podceňuje teoretickou přípravu. Při své činnosti vychází především ze svých vlastních zkušeností, jenž mu umožňují i poměrně úspěšné řešení problémových situací.

C) Styl řízení:

- Typ taktický – má vždy velice dobré, podrobné informace o soupeři. U svých svěřenců se snaží neustále řídit jejich činnost.
- Typ emocionální – u svých sportovců se snaží vytvářet a udržovat dobrou náladu a taktéž je schopen úspěšně regulovat jejich emocionální stavy. Má sklony k riskantnímu jednání bez předchozí racionální úvahy.
- Typ psychologický – vychází z perfektní znalosti osobnosti sportovce a jeho chování v náročných situacích. Veškeré sportovcovy projevy dokáže regulovat a mnohdy je schopen pomoci sugesce ho i stimulovat a motivovat.

Jinou trenérskou typologii vytvořili Tutko a Richards (1971). Tito autoři rozlišují následující typy (in Svoboda, 2007):

- trenér autoritářský („studený nos“),
- trenér přátelský („prima chlapík“),
- trenér intenzivní („hnaný“),
- trenér snadný („lehce vše překonávající“),
- trenér chladný počtář („obchodnický“).

Hlavní nedostatek typologií lze podle Svobody (2007) spatřovat v nízké komplexnosti jednotlivých typů. Ty totiž nezachycují obvykle celou osobnost trenéra, ale vypichují jen určité znaky osobnosti a nevíšimají si mnoha jiných. Z tohoto důvodu je podle něj důležitější zaměřit se na hledání základních charakteristik majících obecný charakter a na jejich základně případně odvozovat trenérské typy.

2.7.2 Trenérské styly

Sportovní trenéři využívají při své činnosti různorodé způsoby vedení označované za trenérské styly. Každý ze stylů stanovuje, co a jakým způsobem bude trenér při své činnosti provádět. Určují například jak se bude trenér rozhodovat v případě nácviku technických a taktických dovedností nebo o organizaci tréninku a koučování při zápasu či o způsobu udržování pořádku a kázně. Hlavně však určují jaká role bude přiřazena každému hráči v týmu.

Podle Martense (2006) využívají trenéři při své činnosti jednoho z následujících stylů:

- Autoritativní styl (trenér-diktátor) – je založen na znalostech a zkušenostech trenéra z jeho dlouhodobé praxe. Trenér rozhoduje sám o všech činnostech. Sportovec má za úkol pouze plnit stanovené příkazy.
- Submisivní styl (trenér-opravovatel) – lze nacházet u trenérů, kteří nemají dostatek schopností vydávat příkazy nebo se nedokáží vyrovnat s trenérskými požadavky a odpovědností či nevědí jak trénovat. Takový trenér nevydává téměř žádné příkazy, skoro nezasahuje do organizace tréninku a problémy s kázní řeší pouze v krajních případech. Funguje v podstatě pouze jako velmi slabý opatrovatel.
- Kooperativní styl (trenér-učitel) – má za cíl vytvořit určitou rovnováhu mezi trenérovým vedením a sportovcovým samořízením. Trenéři tak rozhodují společně se svými svěřenci, spoluvytváří konečná rozhodnutí (Martens, 2006).

Trenéři by měli při volbě trenérského stylu přihlížet např. k věku sportovce, druhu sportu aj.

2.7.3 Trenérská činnost

Trenérská profese je náročným řemeslem složeným z několika činností, jež by měl každý trenér v odpovídající míře ovládat. Trenér by ve své profesi měl zvládat plnit činnosti – projekční a plánovací, organizační, realizační, komunikativní a výchovné.

1) Projekční a plánovací činnosti – v této oblasti má trenér za povinnost promýšlet a formulovat své obsahové, cílové a úkolové pojetí tréninku. Při tom musí brát v úvahu činitele jako jsou prognóza výkonnosti, tréninkové podmínky, počet a výkonnostní úroveň svěřenců. Na jejich podkladě formuluje výkonnostní a dílčí cíle, z nichž stanoví také úkoly pro jednotlivé složky tréninku.

2) Organizační činnost – má charakter obtížné veřejné společenské činnosti. Práce v této oblasti spočívá v obstarávání tréninku a účasti v závodech (soutěžích). Míra organizační činnosti je na jednotlivých sportovních úrovních rozdílná. Zatím co ve výkonnostním sportu a v tréninku dětí je podíl organizační činnosti poměrně značný (spolupráce s orgány, se závody, školami, společenskými organizacemi aj.), v případě vrcholového sportu tomu je naopak. Zde za ni zpravidla odpovídá pověřený pracovník (př. sekretář, asistent).

3) Realizační činnost – je podstatou celé trenérské profese. Dochází při ní k realizaci a přizpůsobování připravených plánů konkrétním podmínkám. Činnost je založena na bezprostřední interakci mezi sportovcem a trenérem. Obvykle se člení na rozhodovací (uplatňuje se při volbě optimální varianty plnění naplánovaných úkolů) a ovlivňovací (spočívá v navozování adekvátního psychického stavu sportovce).

4) Komunikativní a výchovné činnosti – nejsou hlavní činností v práci trenéra, ale přesto jsou důležitou součástí v tréninkovém procesu. Je totiž nezbytné, aby byl trenér schopen navazovat a rozvíjet mezilidské vztahy se sportovci. Úmyslem trenéra by mělo být rozšiřování a upevňování meziosobních vztahů tak, aby přerostly do vztahů kolektivních. Z dobrých kolektivních vztahů totiž vyrůstá morální síla důležitá pro sportovní výkon. Kolektivních vztahů využívá trenér při své práci i pro výchovné ovlivňování.

Hlavní význam pro kolektivní výchovu má jádro skupiny vznikající z neformálních autorit sportovců. Trenér má jeho prostřednictvím možnost nepřímo ovládat veškerou výchovnou činnost této skupiny (Choutka & Dovalil, 1991).

2.7.4 Osobnost fotbalového trenéra

Trenérství je velice náročnou profesí, která klade na trenéra stále náročnější a markantnější požadavky. Pro trenérskou profesi je potřeba mít určité předpoklady, které více či méně podmiňují úspěšnost v této práci.

Trenérská profese a její úspěšné vykonávání je založena na pilné práci a souhře různých schopností a vlastností jedincovy osobnosti. Interakční stránka jeho činnosti je podstatnou složkou v případě dosahování úspěchu či neúspěchu. Trenér při své činnosti

musí umět sportovcům předat své vědomosti a dovednosti, musí je umět povzbudit a směřovat je k dosažení výkonu atd. K tomu všemu musí být majitelem určitých, pro tyto interakce účelných, vlastností. Mnohé z věcí může trenér získat studiem a zkušeností, ale aby je mohl úspěšně předávat svým sportovcům, je potřeba určitého souboru vlastností osobnosti (Svoboda & Vaněk, 1986).

Do trenérské činnosti se mohou promítat nejrůznější vlastnosti. Podle Svobody (2007), který zkoumal více než 250 trenérů převážně vyšších tříd a pokoušel se srovnat jejich obecný profil s normální populací, se u trenérů výrazně projevují následující osobnostní charakteristiky:

- vůdcovství,
- odpovědnost,
- emoční stabilita,
- sounáležitost (blízký vztah ke skupině),
- ctižádostivost, až lstivost.

Buzek et al. (2007) uvádí další vlastnosti potřebné pro dobrého trenéra. V oblasti volných a charakterových to jsou vlastnosti jako: pracovitost, cílevědomost, čestnost, osobní spolehlivost, nezávislost, zásadovost, smělost, obětavost, vytrvalost, smysl pro spravedlnost aj. Ve vlastnostech intelektu pak: bystrost, originalnost, tvořivost, plánovitost, operativnost, předvídavost aj. Podstatnou vlastností, kterou by měl trenér taktéž mít, je přirozená autorita a schopnost motivovat lidi.

Trenérská práce vyžaduje od jedince mimo uvedené vlastnosti také všeobecné a odborné vzdělání, odpovídající životní a sportovní zkušenosti, vztah ke sportu (zájem o obor), didaktické předpoklady. To všechno spolu s tendencí k vůdcovství (sebeovládání, pevný charakter, dominance aj.), emoční stabilitou, snahou o sebeprosazení, smyslem pro organizaci práce aj. představuje v součtu jistý obecný model profilu trenéra (Choutka & Dovalil, 1991).

2.7.5 Fotbalový trenér a agrese

Tématika agrese je ve sportovní oblasti stále živějším tématem. Agresivní chování, jak už bylo zmiňováno, se v tomto specifickém společenském prostředí objevuje stále častěji nejen u sportovců, fanoušků, diváků, ale i fotbalových trenérů. Při podrobnějším

studiu této tematiky, agrese u fotbalových trenérů, však člověk postupně dochází ke zjištění, že se této problematice v odborné literatuře i výzkumných pracích nevěnuje příliš mnoho pozornosti. Při tom, jak dokazují nedávné události, je agresivní chování aktuální záležitostí. Níže uvádíme několik příkladů z poslední doby, v nichž sehrálo ústřední roli agresivní chování trenéra (uvedené články nebyly upraveny, pouze zkráceny).

3.9.2007 - Bičovského urážel trenér Kozák.

Český fotbalový internacionál Přemysl Bičovský, který v současné době trénuje slovenský Ružomberok, musel po sobotním domácím ligovém zápase s Košicemi čelit urážkám trenéra košického mužstva Jána Kozáka. Ten o českém kouči mimo jiné prohlásil, že se usmívá jak debil. Kozák neunesl fakt, že Ružomberok zápas vyhrál 1:0 gólem v nastavení (www.idnes.cz).

1.4.2008 - Trenér zbil při utkání hráče soupeře, ten je už podruhé v bezvědomí.

Do bezvědomí upadl už podruhé čtrnáctiletý chlapec, kterého zmlátil asistent soupeřova trenéra po fotbalovém utkání v Chlumíně na Mělnicku (www.novinky.cz).

26.7.2009 - Trenér Kozák opět řádl, napadl kouče brankářů v týmu soupeře.

Pověst nezkrotného a nevypočitatelného bouřliváka opět potvrdil slovenský fotbalový trenér Ján Kozák. Někdejší československý reprezentant, který v současnosti vede tým MFK Košice, během přestávky včerejšího duelu 3. kola slovenské ligy s Nitrou napadl kouče brankářů hostí Igora Mesároše (www.idnes.cz).

11.1.2010 - Mourinho před disciplinárku. Za napadení novináře.

Trenér Interu Milán José Mourinho byl pozván před disciplinární komisi Italského fotbalového svazu. Ta se bude zabývat incidentem, při němž měl šestačtyřicetiletý Portugalec podle svědků slovně i fyzicky napadnout italského novináře Andreu Ramazzottiho. Aféra se udála po prosincovém utkání Interu s Atlantou Bergamo, kdy novinář čekal u autobusu milánského mužstva (www.aktualne.cz).

7.2.2010 - Trenér portugalských fotbalistů prý na letišti napadl novináře.

Trenér portugalské fotbalové reprezentace Carlos Queiroz čelí obvinění, že napadl novináře. Podle agentury AP k incidentu došlo na letišti v Lisabonu před odletem na

nedělní losování kvalifikace o postup na mistrovství Evropy v roce 2012. Reportér Jorge Baptista prý před cestou telefonoval u snídani, když k němu přišel Queiroz a nejprve slovně, ale poté i fyzicky ho napadl. Šestapadesátiletý bývalý asistent trenéra Manchesteru United přiznal, že došlo k ostré hádce, obvinění z násilí však odmítl (www.sport.cz).

21.6.2010 - Slovenský trenér Weiss vybuchl: urážel novináře i vyhrožoval.

Odhrnul od sebe mikrofony a nasupeně zamumlal: "Buzer... vyjeba..." Trenér Vladimír Weiss neunesl otázky slovenských novinářů a rozhovory nečekaně uťal. Podrážděný výstup náladového kouče však ještě nekončil. Do sálu se později vrátil a vyhrožoval (www.idnes.cz).

9.8.2011 - Trenér Kolumbijců zbil opilou ženu. Proto rezignoval.

Trenér kolumbijské fotbalové reprezentace Hernán Darío Gómez po sobotním incidentu, kdy v jednom baru v Bogotě dvakrát uhodil opilou ženu, rezignoval. Dotyčná kritizovala jeho práci u národního týmu, načež se kouč neudržel (www.aktualne.cz).

3.9.2011 - Trenér rapl napadl po zápase svého hráče!

Paolo di Canio řadí jako zmlada, kdy byl vyhlášený ranař. Teď trénuje anglický Swindon a ručně si to vyřikal s útočníkem Clarkem (www.superspy.cz).

3.5.2012 - Kouč Fiorentiny napadl hráče, kterého vystřídal.

Adem Ljajič z Fiorentiny byl střídán a při odchodu ze hřiště směrem k trenérovi zatleskal. Než však srbský ofenzivní záložník dosedl na lavičku náhradníků, za ironické gesto schytl facky od kouče Delia Rossiho. Ten byl po incidentu odvolán (www.idnes.cz).

2.7.6 Vzdělávání fotbalových trenérů

Vzdělávání fotbalových trenérů v České republice doznalo v nedávné době značných obměn.

Převážná část změn vzešla ze snahy Evropské fotbalové federace (UEFA) sjednotit systémy vzdělávání trenérů v členských zemích ve všeobecný systém umožňující

vzájemné uznávání výchovy a tréninku ve fotbale (tzv. Konvence vzdělávání evropských trenérů). Optimalizace a sjednocení vzdělávání trenérů bylo podníceno také snahou podpořit evropskou integraci a umožnit volný pohyb pracovníků (Konvence o vzdělávání trenérů, 2009).

Českomoravský fotbalový svaz (dnes Fotbalová asociace ČR - FAČR) se do zmíněného programu UEFA zapojil v roce 1999, kdy byla podepsána „Konvence o vzdělávání evropských trenérů“. Tato smlouva umožňuje udělování licencí s mezinárodní platností, které splňují nároky evropského UEFA modelu vzdělávání trenérů.

Podle směrnice pro udělování trenérských licencí (2012) má FAČR právo v rámci jednotného vzdělávacího modelu udělovat následující licence:

- UEFA Grassroots „C“
- UEFA „B“
- UEFA „A“
- UEFA „A“ Trenér mládeže
- UEFA „PRO“

Tabulka 1. Rozdělení trenérských licencí (Směrnice pro udělování trenérských licencí, 2012).

LICENCE	MOTTO	KATEGORIE	PLATNOST
„C“ licence	„radost ze hry“	přípravka - mladší žáci	3 roky
UEFA Grassroots „C“ licence	„radost ze hry“	přípravka - žáci	neomezeně
UEFA „B“ licence	„výchova a učení“	přípravka – žáci - dorost	3 roky
UEFA „A“ licence	„učení a výkon“	žáci – dorost - dospělí	3 roky
Trenér mládeže UEFA „A“	„výchova, učení, výkon“	rozvoj a péče o talenty	3 roky
UEFA „PRO“	„výkon a úspěch“	profi fotbal dospělých	3 roky

Směrnice pro udělování trenérských licencí (2012) popisuje nejvyšší trenérskou UEFA „PRO“ licenci následujícím způsobem:

UEFA „PRO“ licence – je speciální trenérsko manažerský kurz zajišťující přípravu trenérů pro požadavky profesionálního fotbalu. Kurz je směřován k vzájemnému propojení teoretických vědomostí, praktických dovedností a schopností potřebných pro vykonávání trenérské a manažerské činnosti v profesionálním fotbale. Studium klade důraz na fotbalovou specializaci, poznatky s jiných odborných disciplín a jazykovou přípravu (AJ, NJ). Součástí studia je také povinná individuální stáž u zvoleného profesionálního klubu v ČR nebo zahraničí. Od účastníků kurzu se požaduje platný průkaz UEFA „A“ licence, doklad o minimálně dvouleté trenérské činnosti s touto licenci nebo s licenci trenér mládeže „A“ a splnění podmínek pořadatele kurzu (příhláška, poplatek, lékařské potvrzení, výpis z rejstříku trestů).

3 CÍLE A HYPOTÉZY

3.1 Cíl práce

Od sportovců se v dnešní době vyžaduje stále větší agresivita, což je patrné především v týmových sportech jako je fotbal. Trenéři zde preferují, a od svých svěřenců požadují, agresivní, nátlakovou hru. Protože většina fotbalových trenérů, převážně bývalých aktivních hráčů, byla dříve vychovávána k obdobnému způsobu hry a dnes vede další generace hráčů, zajímalo nás, zda dochází u navazujících trenérských generací ke změnám v jejich agresivitě.

Hlavním cílem diplomové práce bylo porovnat agresivitu a její dimenze, diagnostikované pomocí inventáře B-D-I mezi generacemi fotbalových trenérů studujících UEFA „PRO“ licenci.

3.2 Dílčí cíle

Hlavní cíl je splněn dílčími cíli:

- a) Analyzovat jednotlivé dimenze agresivity u fotbalových trenérů v ročníku 2010/2011.
- b) Porovnat jednotlivé dimenze agresivity (fyzická agrese, nepřímá agrese, iritabilita, negativismus, resentment, podezřívavost, verbální agrese, pocit viny) a komplexní indexy (celková agresivita, celková hostilita, celkové B-D-I) mezi generacemi trenérů.

3.3 Hypotézy

Pro výzkumné šetření - komparaci trenérských generací, jsme se rozhodli formulovat statistické hypotézy v nulové podobě (nepředpokládáme změny). Vzhledem

k cílům naší práce jsme stanovili čtyři hlavní hypotézy, přičemž hypotéza 1 (H1) je řešena operacionálně, tzn. obsahuje osm dílčích hypotéz. Takto stanovený postup nám umožňuje získat po statistickém ověření hypotéz jednoznačné odpovědi - ANO (hypotéza se přijímá) nebo NE (hypotéza se zamítá).

H1: Mezi generacemi fotbalových trenérů studujících v ročníku 1998/1999, 2008/2009 a 2010/2011 neexistuje v jednotlivých dimenzích agresivity statisticky významný rozdíl.

H2: Mezi generacemi fotbalových trenérů studujících v ročníku 1998/1999, 2008/2009 a 2010/2011 neexistuje v indexu celková agresivita statisticky významný rozdíl.

H3: Mezi generacemi fotbalových trenérů studujících v ročníku 1998/1999, 2008/2009 a 2010/2011 neexistuje v indexu celková hostilita statisticky významný rozdíl.

H4: Mezi generacemi fotbalových trenérů studujících v ročníku 1998/1999, 2008/2009 a 2010/2011 neexistuje v celkovém indexu B-D-I statisticky významný rozdíl.

Dílčí hypotézy H1:

H1.1: Mezi generacemi fotbalových trenérů studujících v ročníku 1998/1999, 2008/2009 a 2010/2011 neexistuje v dimenzi fyzická agrese statisticky významný rozdíl.

H1.2: Mezi generacemi fotbalových trenérů studujících v ročníku 1998/1999, 2008/2009 a 2010/2011 neexistuje v dimenzi nepřímá agrese statisticky významný rozdíl.

H1.3: Mezi generacemi fotbalových trenérů studujících v ročníku 1998/1999, 2008/2009 a 2010/2011 neexistuje v dimenzi iritabilita statisticky významný rozdíl.

H1.4: Mezi generacemi fotbalových trenérů studujících v ročníku 1998/1999, 2008/2009 a 2010/2011 neexistuje v dimenzi negativismus statisticky významný rozdíl.

H1.5: Mezi generacemi fotbalových trenérů studujících v ročníku 1998/1999, 2008/2009 a 2010/2011 neexistuje v dimenzi resentment statisticky významný rozdíl.

H1.6: Mezi generacemi fotbalových trenérů studujících v ročníku 1998/1999, 2008/2009 a 2010/2011 neexistuje v dimenzi podezíravost statisticky významný rozdíl.

H1.7: Mezi generacemi fotbalových trenérů studujících v ročníku 1998/1999, 2008/2009 a 2010/2011 neexistuje v dimenzi verbální agrese statisticky významný rozdíl.

H1.8: Mezi generacemi fotbalových trenérů studujících v ročníku 1998/1999, 2008/2009 a 2010/2011 neexistuje v dimenzi pocit viny statisticky významný rozdíl.

3.4 Úkoly práce

- 1) Prostudovat literaturu a dokumenty.
- 2) Sestavit koncept projektu.
- 3) Získat potřebná data.
- 4) Zpracovat systém evidence dat.
- 5) Statisticky zpracovat data.
- 6) Zpracovat závěrečnou zprávu s dokumentací.

4 METODIKA PRÁCE

4.1 Charakteristika výzkumného souboru

Výzkumný soubor v naší diplomové práci tvořily tři generace fotbalových trenérů, kteří studovali nejvyšší trenérsko-manažerský kurz UEFA „PRO“ licence pořádaný ČMFS (dnes FAČR).

První vyšetřovanou generaci vytvářeli trenéři navštěvující uvedený kurz v ročníku 2010/2011. Celkově se jednalo o 30 trenérů, převážně bývalých profesionálních fotbalistů, hrajících v některých případech i za reprezentační výběr. Jednalo se např. o Tomáše Galáska, Jiřího Němce, Romana Skuhravého, Jiřího Lercha aj.

Další dvě generace trenérů, jejich popisy a výsledky, byly pro potřeby našeho výzkumu převzaty z bakalářské práce J. Válka (2009).

Druhou a třetí výzkumnou skupinu tvořili posluchači stejného trenérského kurzu v ročníku 2008/2009 a 1998/1999. Obě generace čítaly shodně po 30 trenérech, také zde se jednalo o bývalé profesionální hráče fotbalu i některé reprezentanty. V ročníku 2008/2009 to byli např. Horst Siegel, Petr Kouba, Radoslav Látal, Jiří Novotný, Pavel Hapal, Martin Frýdek aj. V ročníku 1998/1999 pak např. Ivan Hašek, Jaroslav Šilhavý, Pavel Vrba, Jan Berger, Milan Luhový a další.

Počet 30-ti trenérů v každé generaci nebyl zvolen záměrně, ale odvíjel se od množství frekventantů vzdělávacího kurzu UEFA „PRO“ licence.

Mezi uvedenými trenérskými generacemi je možné vidět značný časový rozdíl (10 let mezi 1998/1999 a 2008/2009; 12 let mezi 1998/1999 a 2010/2011; 2 roky mezi první a poslední generací). Během této doby se ve fotbalovém prostředí odehrály změny ve vzdělávacím systému UEFA „PRO“ licence a také došlo k nárůstu tlaku na agresivitu ve fotbale.

Tabulka 2. Charakteristika věku trenérů

Generace trenérů	1998/1999	2008/2009	2010/2011
Počet trenérů	30	30	30
Průměrný věk	38,7	40,5	38,7
Minimální věk	27	31	27
Maximální věk	52	50	49

4.2 Sběr dat

Pro výzkum a diagnostiku lidské agresivity se využívají různé psycho-diagnostické nástroje. Může se jednat například o inventář agrese B-D-I, Caprarovy testy agresivity, vícerozměrný Freiburský osobnostní dotazník a další. V našem případě jsme ke zjišťování agresivity využili osobnostního inventáře B-D-I (Buss – Durkee Inventory).

Osobnostní inventář B-D-I je řazen mezi dotazníkové metody. Celkově se skládá ze 75 položek. Každá položka je reprezentována oznamovací větou, se kterou vyšetřovaný jedinec buď souhlasí nebo nesouhlasí.

Agresivní chování je v inventáři rozděleno do osmi dimenzí, které zahrnují pět druhů agresivity (fyzickou, nepřímou, verbální, iritabilita, negativismus) a dva druhy hostility (resentiment, podezíravost). Inventář B-D-I je tak sycen jednak faktorem agresivity, jednak faktorem hostility (Svoboda, 1999).

Osobnostní inventář je standardizovaný pro klinické účely, ověřený v českém prostředí (Psychodiagnostikou Brno), je krátký a rychlý pro administraci a kromě komplexních indexů obsahuje dílčí dimenze umožňující přesnější interpretaci i ve sportovním prostředí.

Inventář B-D-I (Buss & Durkee, 1957) obsahuje osm dimenzí agresivního chování:

1) Útok, fyzická (přímá) agrese – tato dimenze zahrnuje užívání fyzického násilí vůči jiným osobám, nikoliv předmětům. V testu je tvořena deseti položkami typu např. „Když se rozzuřím, jsem schopen někoho zfackovat“.

2) Nepřímé násilné chování (nepřímá agrese) – do této dimenze spadá chování, které není směřováno proti žádné konkrétní osobě. Jde například o bouchání dveřmi, pomluvy. V inventáři je vyjádřena devíti položkami např. „Někdy projevují svou zlost boucháním do stolu“.

3) Iritabilita (popudlivost) – dimenze vyjadřuje pohotovost intenzivně reagovat na malé provokace, př. mrzutost, podrážděnost. Tvoří ji jedenáct položek, např. „Bývám mnohem více podrážděný, než si o mě lidé myslí“.

4) Negativismus – představuje opoziční chování zaměřené převážně na autority, př. odmítnutí spolupráce. Skládá se z pěti položek typu: „Když mě někdo sekýruje, klidně si dám na čas, jen abych mu ukázal“.

5) Resentiment – do dimenze spadají např. pocity zlosti proti světu, žárlivost, nelibost, často iracionální ve vztahu k nekonkrétnímu objektu či situaci. V testu má podobu osmi položek, např. „Občas mám pocit, že je ke mně osud nespravedlivý“.

6) Podezíravost – jedná se o projekci hostility na druhé lidi, nedůvěra a ostražitost vůči lidem. V inventáři je tvořena deseti položkami, např. „Často mne zajímá, jaký důvod může někdo mít, když pro udělá něco dobrého“.

7) Verbální útok (agrese) – je negativní afekt vyjádřený stylem (hulákání) a obsahem (vyhrožování). Má podobu třinácti položek, např. „Když se mnou lidé nesouhlasí, dostávám se s nimi do sporu“.

8) Pocit viny – tato dimenze zahrnuje chování vyznačující se výčitkami svědomí, př. sebeobviňování. Jde o devět položek typu např. „Dělám mnohé věci, po kterých mám výčitky svědomí“.

4.3 Zpracování dat

Pro matematicko-statistické postupy byly v naší práci použity programy Microsoft Office Excel 2000 a STATISTICA.

Na počátku celého procesu jsme veškeré získané inventáře podrobili důkladné kontrole, která odhalila ve dvou případech neúplně vyplněné archy. Po jejich vyřazení byla zbylá data převedena do námi vytvořených matic a dále zpracována podle manuálu B-D-I (vyhodnocení se uskutečňuje sečtením odpovědí jednotlivých dimenzí a vynásobením zjištěného součtu příslušným koeficientem – fyzická agrese 1,00; nepřímá agrese 1,10; iritabilita 0,91; negativismus 2,00; resentiment 1,25; podezíravost 1,00; verbální agrese 0,77; pocit viny 1,10). Tímto postupem jsme získali hodnoty pro jednotlivé dimenze agresivity. Vzhledem k charakteru naší práce bylo potřeba zjistit

také celkové indexy agresivity, hostility a celkový index B-D-I. Toho jsme docílili kombinací jednotlivých dimenzí agresivity:

- součtem jednotlivých druhů agresivity (fyzické, nepřímé, verbální) byla zajištěna celková agresivita,
- součtem jednotlivých druhů hostility (iritability, negativismu, resentimentu, podezíravosti) byla zajištěna celková hostilita,
- součtem všech dimenzí agresivity vznikl celkový výsledek testu B-D-I.

Všechny námi zjištěné výsledky jsme v závěrečné fázi porovnali s daty získanými z bakalářské práce J. Válka (2009). Ve spolupráci se statistikem z FTK UP v Olomouci jsme pro komparaci rozdílů mezi generacemi vybrali jednorozměrný test významnosti a test mnohonásobného porovnání - Scheffeho post-hoc test (komparuje současně tři soubory mezi sebou).

4.4 Management výzkumu

Náš výzkum agresivity u fotbalových trenérů probíhal jako součást projektu IGA FTK_2011_006 „Agrese jako komplexní fenomén ve sportu“. Samotné výzkumné šetření bylo realizováno v rámci výuky psychologie sportu v trenérsko-manažerských kurzech UEFA „PRO“ licence. V jednom z výukových bloků byl v souvislosti s probíraným tématem agresivity ve fotbale předložen prof. PhDr. Hanou Válkovou CSc, studentům – trenérům k vyplnění osobnostní inventář B-D-I. Současně s dotazníkem poskytli všichni trenéři svolení s možným využitím získaných výsledků k výzkumným účelům a to v rámci zachování etického konsensu. Po vyhodnocení inventářů byli všichni trenéři individuálně seznámeni se svými výsledky.

Prostřednictvím uvedeného postupu jsme získali celkem 30 vyplněných inventářů, které představovaly polovinu dat potřebných pro náš výzkum. Zbylá data byla převzata z bakalářské práce J. Válka (2009) – vedoucí práce prof. PhDr. Hana Válková CSc, v rámci dílčího fakultního projektu „agrese ve sportu“.

Všechny získané údaje jsme vyhodnotili, statisticky zpracovali a v podobě grafů je prezentujeme v kapitole výsledky.

5 VÝSLEDKY

V této kapitole prezentujeme nejprve výsledky zjištěné z osobnostních inventářů trenérů - 2010/2011. V další části pak uvádíme výsledky komparace trenérských generací 1998/1999, 2008/2009 a 2010/2011.

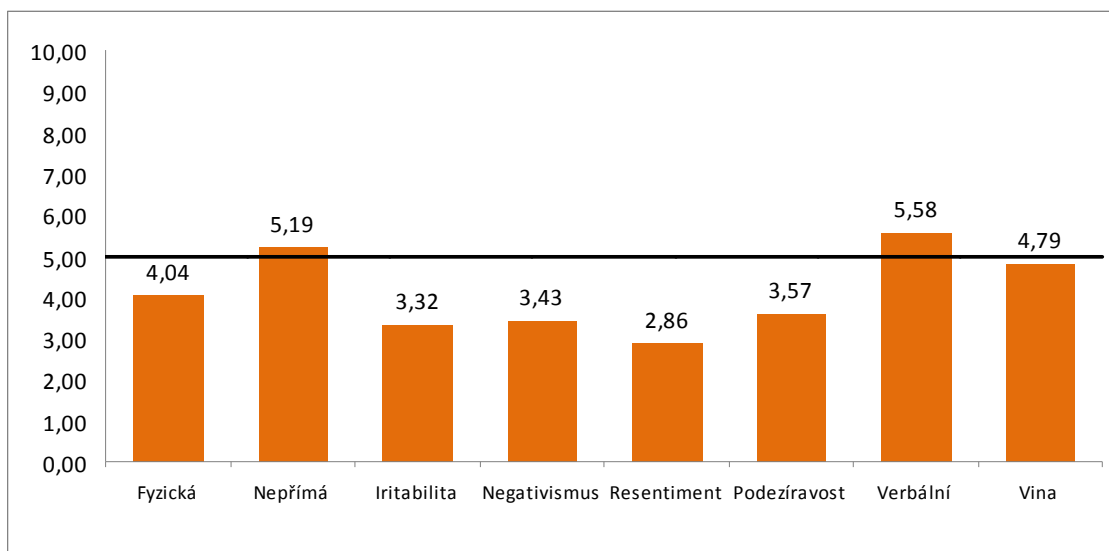
5.1 Výsledky generace 2010/2011

5.1.1 Výsledky v jednotlivých dimenzích B-D-I

Na základě vyhodnocení jednotlivých dimenzí inventáře B-D-I jsme získali hodnoty, jejichž průměry jsme porovnali s hodnotou běžné populace.

Pro interpretaci výsledků vzhledem k obecné populační normě se používá tzv. vážených skóre. U nás jsou tyto skóre uváděny na stenové desetibodové škále, přičemž pásmo 4-6 bodů je považováno za statistickou normu většinové populace. Uvedené pásmo nemá přesnou ostrou hranici, proto se interpretuje buď posun k horní nebo spodní hranici. V našem případě umožňují jednotlivé dimenze B-D-I dosáhnout maximální skóre 10. Skóre přesahující hodnotu pěti bodů nám signalizuje zvýšení daného druhu agresivity.

Výsledky dílčích dimenzí agresivního chování trenérů znázorňuje obrázek 4.

Obrázek 4. Průměrné hodnoty v jednotlivých dimenzích B-D-I u generace 2010/2011

Z uvedeného grafu je patrné, že ve většině případů zjištěné hodnoty nedosahují stanovené hranice, tzn. pětibodové hodnoty. Pouze v případě nepřímé a verbální agrese tuto hranici mírně překračují.

Předpokládáme, že tato skutečnost může souviset s rolí trenéra a s pravidly fotbalu. Ty totiž neumožňují trenérům projevy fyzické agrese. Verbální a nepřímá agrese tak může sloužit jako kompenzace tohoto druhu agresivního chování.

Výsledek první dimenze - fyzická agrese dosahuje běžného skóre. Zjištěná průměrná hodnota (4,04) je pod pětibodovou hranicí.

Druhou dimenzí v inventáři je nepřímá agrese. U tohoto typu můžeme pozorovat průměr 5,19, který nepatrně přesahuje uvedenou mezní hodnotu.

V dimenzi iritabilita a negativismus činí aritmetický průměr v prvním případě 3,32, ve druhém 3,43. Dosažené hodnoty tedy neukazují na zvýšenou úroveň zmíněných druhů agresivního chování.

Další dimenzí je resentment. V tomto případě je výsledný skór (2,86) hluboko pod úrovní čtyř bodové hraniční hodnoty a nutno podotknout, že se jedná o nejnižší průměrnou hodnotu ze všech dimenzí.

V dimenzi podezíravosti měli trenéři průměrnou hodnotu 3,57. Lze tedy říci, že i tento výsledek se nachází pod normou běžné populace.

Verbální agrese vykazuje nejvyšší průměrnou hodnotu (5,58) ze všech pozorovaných dimenzí. Hodnota přesahuje hranici sociální normy a vyjadřuje tak zvýšenou tendenci trenérů k verbálním výlevům.

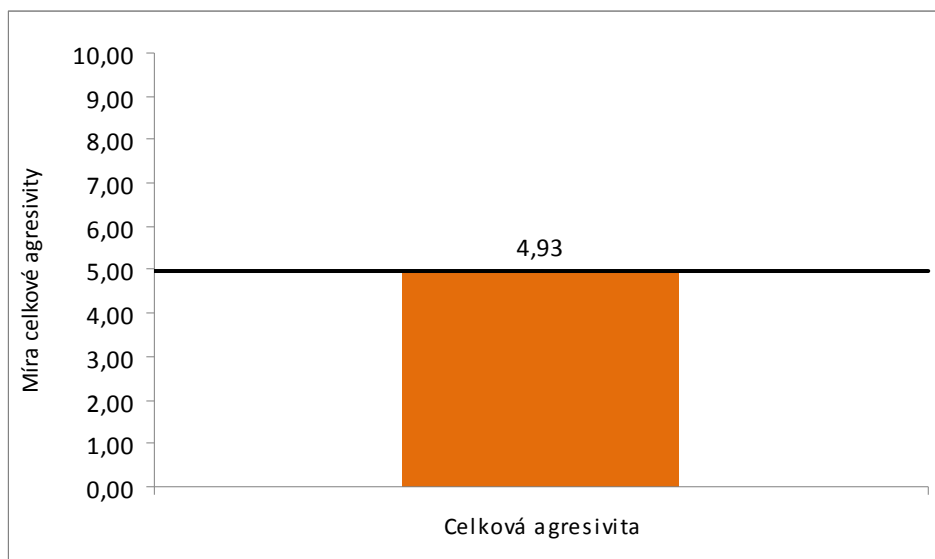
Poslední dimenzí je pocit viny. Zde dosáhli trenéři skóre (4,79) nacházející se pod hranicí pěti bodů.

5.1.2 Výsledek celkové agresivity

Vyhodnocením a součtem dimenzí fyzické, nepřímé a verbální agrese jsme dostali skór vyjadřující celkovou agresivitu šetřených trenérů.

Pro celkové sjednocení a zpřehlednění jsme zjištěný výsledek upravili do podoby umožňující prezentaci na desetibodové (stenové) stupnici.

Trenéři dosáhli průměrného skóre 4,93 (Obrázek 5).

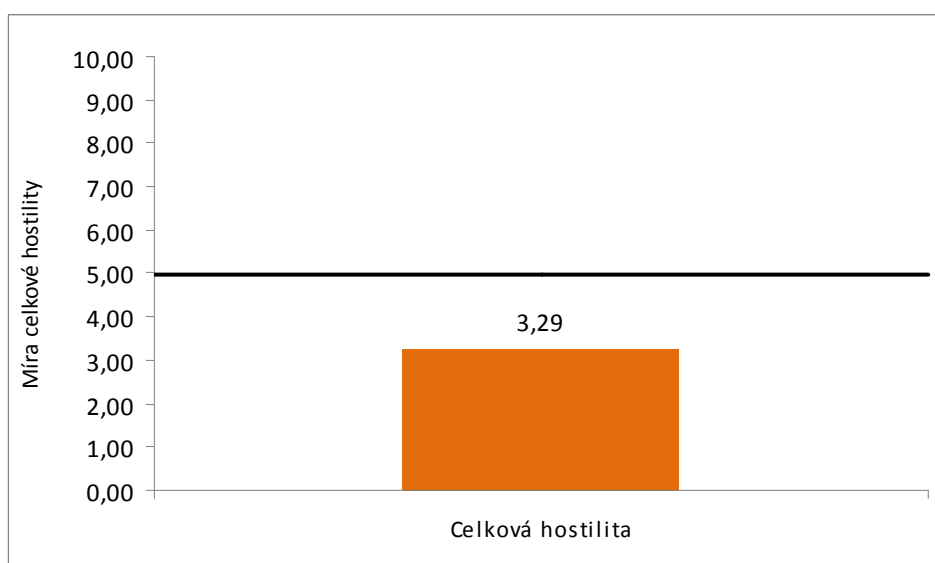
Obrázek 5. Průměrná hodnota celkové agresivity u generace 2010/2011

5.1.3 Výsledek celkové hostility

Na základě vyhodnocení a součtu dimenzí iritabilita, resentment, negativismus a podezřivost jsme zjistili index celkové hostility trenérů.

Pro celkové sjednocení a zpřehlednění jsme zjištěný výsledek i zde upravili do podoby umožňující prezentaci na desetibodové škále.

Z obrázku (Obrázek 6) je patrné, že se trenéři se svou hodnotou 3,29 nacházejí pod normou většinové populace.

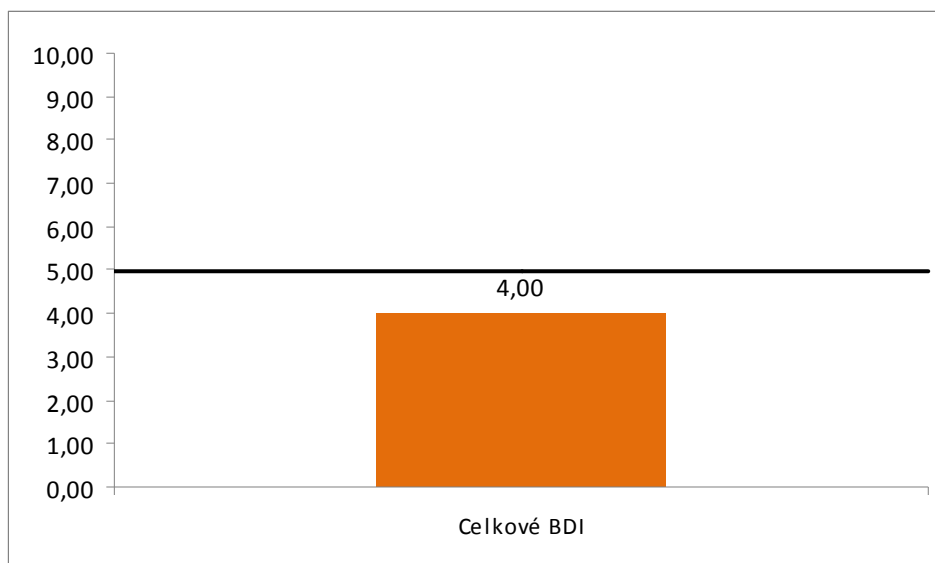
Obrázek 6. Průměrná hodnota celkové hostility u generace 2010/2011

5.1.4 Celkový výsledek B-D-I

Celkový výsledek B-D-I testu vznikl součtem všech dimenzí (mimo pocit viny) inventáře, tzn. fyzická a nepřímá agrese, iritabilita, negativismus, resentment, podezíravost a verbální agrese.

Pro celkové sjednocení a zpřehlednění jsme zjištěný výsledek, jako v předchozích případech upravili do podoby umožňující prezentaci na stenové stupnici.

Vyšetřovaná skupina trenérů dosáhla celkové skóre 4,00. Tato průměrná hodnota neindikuje nárůst v této oblasti (Obrázek 7).

Obrázek 7. Průměrná hodnota celkového výsledku v B-D-I testu generace 2010/2011

5.2 Komparace výsledků mezi generacemi trenérů

Pro přehlednější a jasnější prezentaci našich zjištění jsme výsledky pro každou hypotézu zpracovali samostatně. Pro komparaci rozdílů mezi generacemi trenérů jsme použili jednorozměrný test významnosti a test mnohonásobného porovnání - Scheffeho post-hoc test.

5.2.1 Komparace výsledků jednotlivých dimenzí

Jako první se zaměříme na prezentaci výsledků k hypotéze: *„Mezi generacemi fotbalových trenérů studujících v ročníku 1998/1999, 2008/2009 a 2010/2011 neexistuje v jednotlivých dimenzích agresivity statisticky významný rozdíl“*.

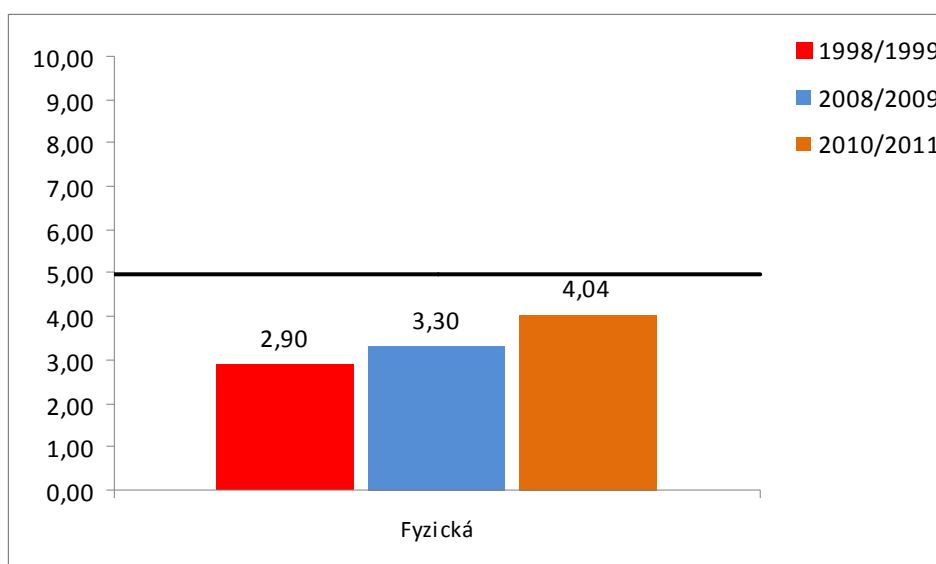
Takto formulovaná hypotéza dává vzniknout osmi dílčím hypotézám, které odpovídají jednotlivým dimenzím agresivity. Jedná se o dílčí hypotézu pro fyzickou a nepřímou agresi, iritabilitu, negativismus, resentment, podezřívavost, verbální agresi a pocit viny.

Dílčí hypotézy jsou na základě statistických výpočtů přijímány nebo zamítány. Výsledky každé dílčí hypotézy jsou zpracovány a prezentovány samostatně.

Pro lepší přehlednost uvádíme nejprve u každé dimenze agresivního chování grafické znázornění průměrných skóre jednotlivých generací. Následně předkládáme statistické porovnání mezi generacemi.

1) Fyzická agrese

První námi formulovaná dílčí hypotéza zní: „Mezi generacemi fotbalových trenérů studujících v ročníku 1998/1999, 2008/2009 a 2010/2011 neexistuje v dimenzi fyzická agrese statisticky významný rozdíl“.

Obrázek 8. Porovnání průměrných hodnot fyzické agrese

Tabulka 3. Test mnohonásobného porovnání pro fyzickou agresi

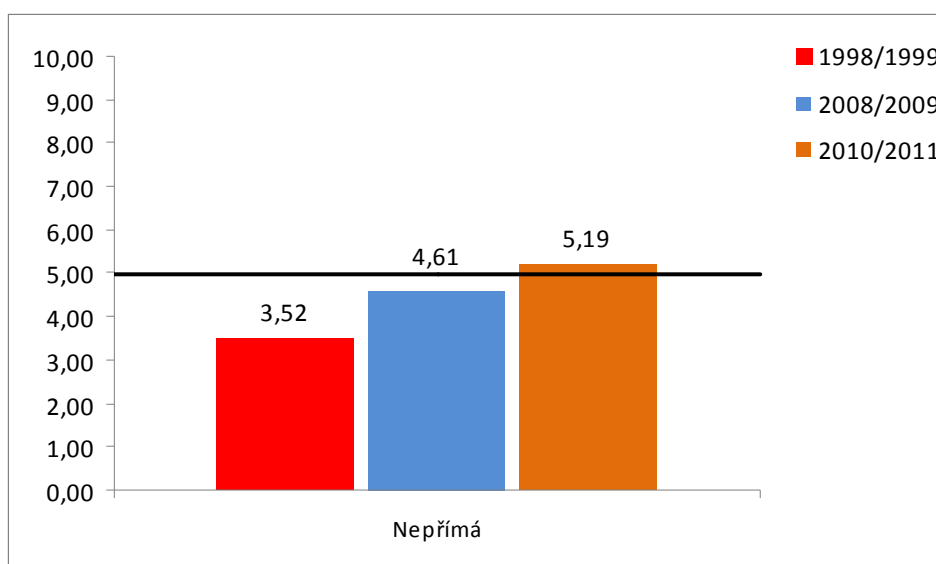
Číslo buňky	Scheffeho test; proměnná fyzická agrese Chyba: meziskup. PČ = 5,3643, sv = 85,000			
	Generace	{1} 2,9	{2} 3,3	{3} 4,0357
1	1998/1999		0,800023	0,181505
2	2008/2009	0,800023		0,484581
3	2010/2011	0,181505	0,484581	

Na základě statistického porovnání můžeme konstatovat, že mezi generacemi trenérů neexistuje, na hladině významnosti $\alpha=0,05$, statisticky významný rozdíl v hodnotách fyzické agrese, $p=.17458$.

Stanovenou dílčí hypotézu proto **přijímáme**.

2) Nepřímá agrese

Druhou dílčí hypotézou je: „Mezi generacemi fotbalových trenérů studujících v ročníku 1998/1999, 2008/2009 a 2010/2011 neexistuje v dimenzi nepřímá agrese statisticky významný rozdíl“.

Obrázek 9. Porovnání průměrných hodnot nepřímé agrese

Tabulka 4. Test mnohonásobného porovnání pro nepřímou agresi

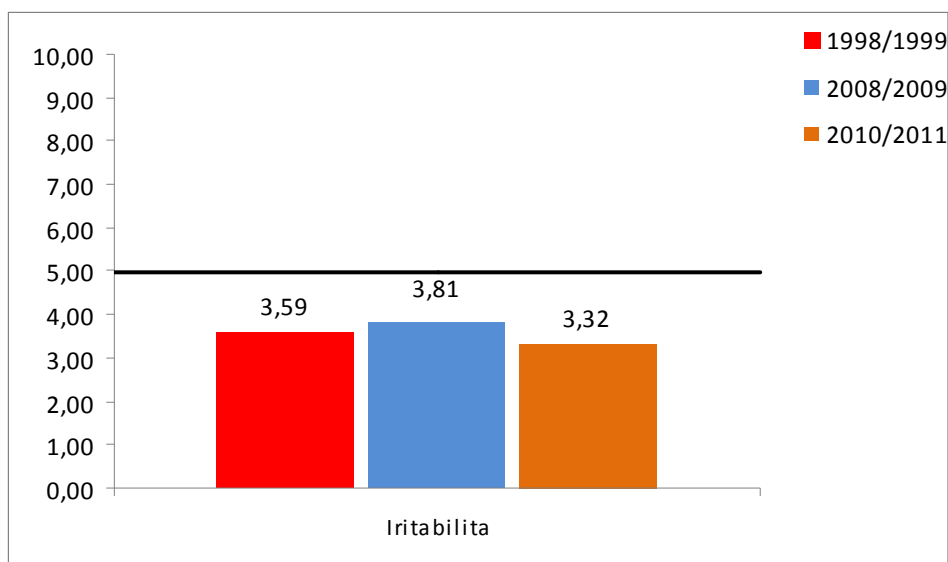
Číslo buňky	Scheffeho test; proměnná nepřímá agrese Chyba: meziskup. PČ = 3,9800, sv = 85,000			
	Generace	{1} 3,52	{2} 4,6067	{3} 5,1857
1	1998/1999		0,114303	0,008479
2	2008/2009	0,114303		0,545685
3	2010/2011	0,008479	0,545685	

Po statistickém porovnání můžeme říci, že na hladině významnosti $\alpha=0,05$ existuje v nepřímé agresi mezi generacemi statisticky významný rozdíl, $p=.00710$ (Příloha 1, Tabulka 2). Tento rozdíl byl zjištěn mezi trenéry v ročníku 1998/1999 a 2010/2011, kde $p=.008479$ (Tabulka 4).

Dílčí hypotézu proto **zamítáme**.

3) Iritabilita

Dílčí hypotéza pro dimenzi iritabilita byla námi stanovena takto: „Mezi generacemi fotbalových trenérů studujících v ročníku 1998/1999, 2008/2009 a 2010/2011 neexistuje v dimenzi iritabilita statisticky významný rozdíl“.

Obrázek 10. Porovnání průměrných hodnot iritability

Tabulka 5. Test mnohonásobného porovnání pro iritabilitu

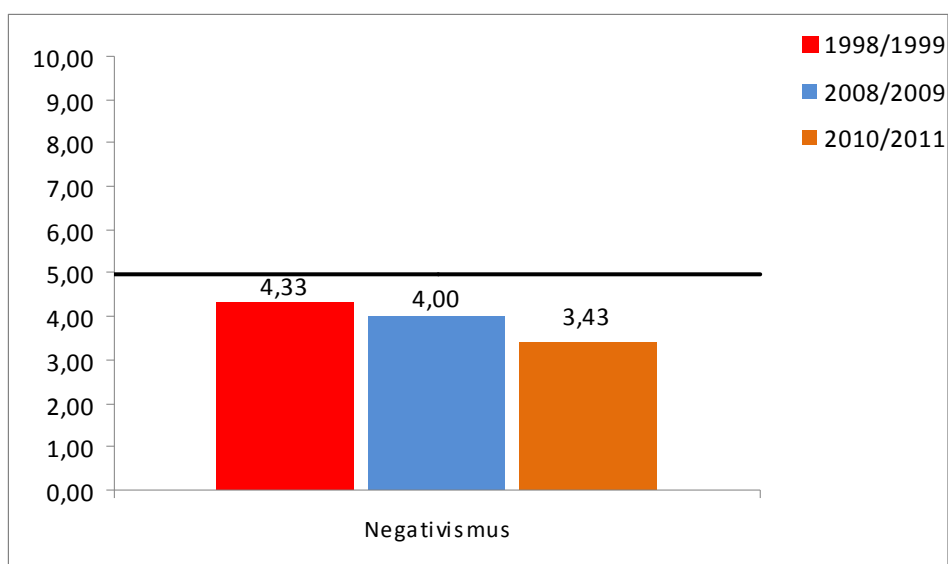
Číslo buňky	Scheffeho test; proměnná iritabilita Chyba: meziskup. PČ = 4,3289, sv = 85,000			
	Generace	{1} 3,591	{2} 3,8107	{3} 3,315
1	1998/1999		0,919874	0,880527
2	2008/2009	0,919874		0,664312
3	2010/2011	0,880527	0,664312	

Z provedených statistických výpočtů vyplývá, že v případě iritability neexistuje mezi zkoumanými generacemi, na hladině významnosti $\alpha=0,05$, statisticky významný rozdíl ($p=.66373$).

Dílčí hypotézu tak **přijímáme**.

4) Negativismus

Dílčí hypotéza pro negativismus byla námi formulována tímto způsobem: „Mezi generacemi fotbalových trenérů studujících v ročníku 1998/1999, 2008/2009 a 2010/2011 neexistuje v dimenzi negativismus statisticky významný rozdíl“.

Obrázek 11. Porovnání průměrných hodnot negativismu

Tabulka 6. Test mnohonásobného porovnání pro negativismus

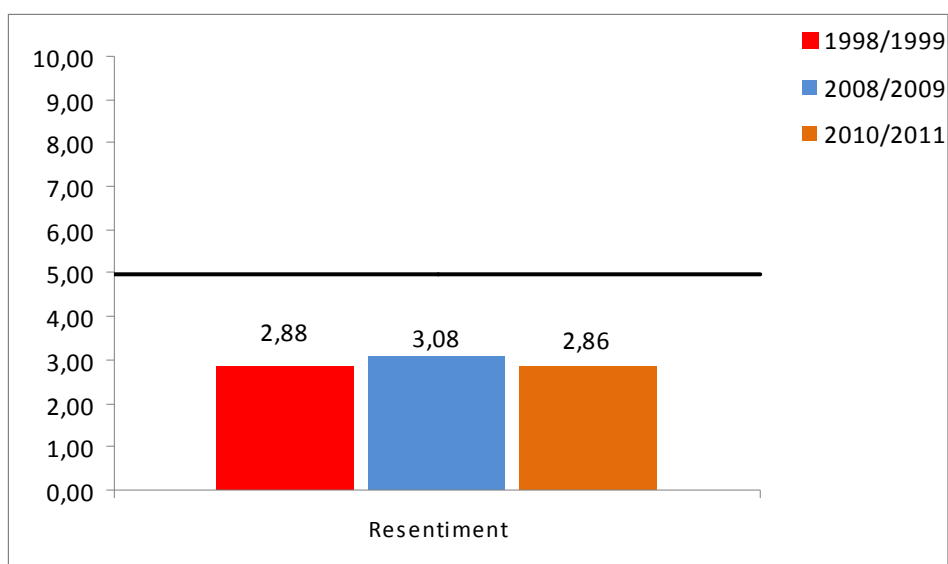
Číslo buňky	Scheffeho test; proměnná negativismus Chyba: meziskup. PČ = 6,2062, sv = 85,000			
	Generace	{1} 4,3333	{2} 4	{3} 3,4286
1	1998/1999		0,874535	0,388849
2	2008/2009	0,874535		0,68434
3	2010/2011	0,388849	0,68434	

Po statistickém zpracování dat konstatujeme, že na hladině významnosti $\alpha=0,05$ neexistuje v dimenzi resentment mezi trenéry signifikantní rozdíl, když $p=.38242$.

Stanovenou dílčí hypotézu proto **přijímáme**.

5) Resentiment

Další dílčí hypotéza pro dimenzi resentment byla námi vyslovena v tomto znění: „Mezi generacemi fotbalových trenérů studujících v ročníku 1998/1999, 2008/2009 a 2010/2011 neexistuje v dimenzi resentment statisticky významný rozdíl“.

Obrázek 12. Porovnání průměrných hodnot resentmentu

Tabulka 7. Test mnohonásobného porovnání pro resentment

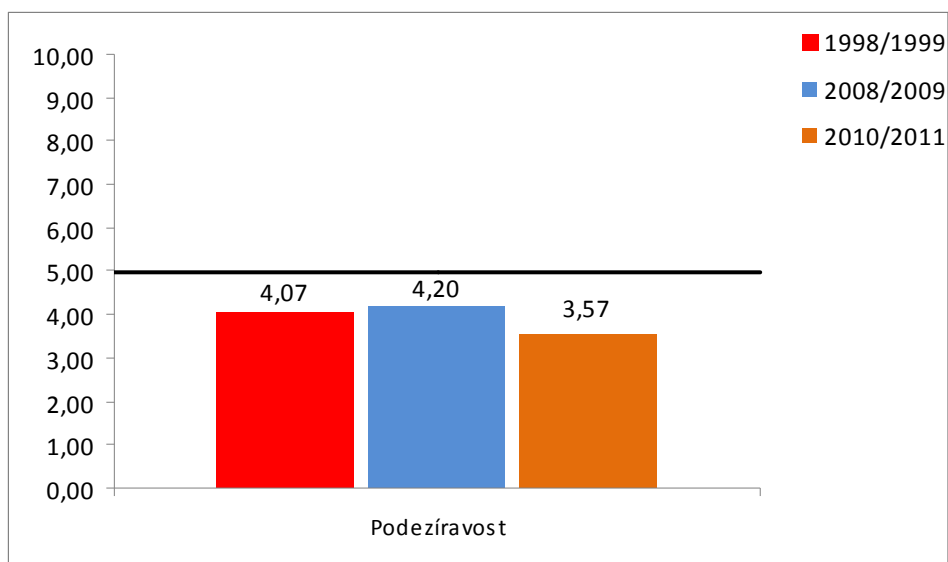
Číslo buňky	Scheffeho test; proměnná resentment Chyba: meziskup. PČ = 4,8434, sv = 85,000			
	Generace	{1} 2,875	{2} 3,0833	{3} 2,8571
1	1998/1999		0,935049	0,999523
2	2008/2009	0,935049		0,926423
3	2010/2011	0,999523	0,926423	

Prostřednictvím statistických výpočtů jsme došli ke zjištění, že na hladině významnosti $\alpha=0,05$ neexistuje v dimenzi resentment ($p=0,90806$) mezi generacemi trenérů signifikantní rozdíl.

Tuto dílčí hypotézu tak **přijímáme**.

6) Podezíravost

Dílčí hypotéza vycházející z dimenze podezíravost říká: „Mezi generacemi fotbalových trenérů studujících v ročníku 1998/1999, 2008/2009 a 2010/2011 neexistuje v dimenzi podezíravost statisticky významný rozdíl“.

Obrázek 13. Porovnání průměrných hodnot podezíravosti

Tabulka 8. Test mnohonásobného porovnání pro podezíravost

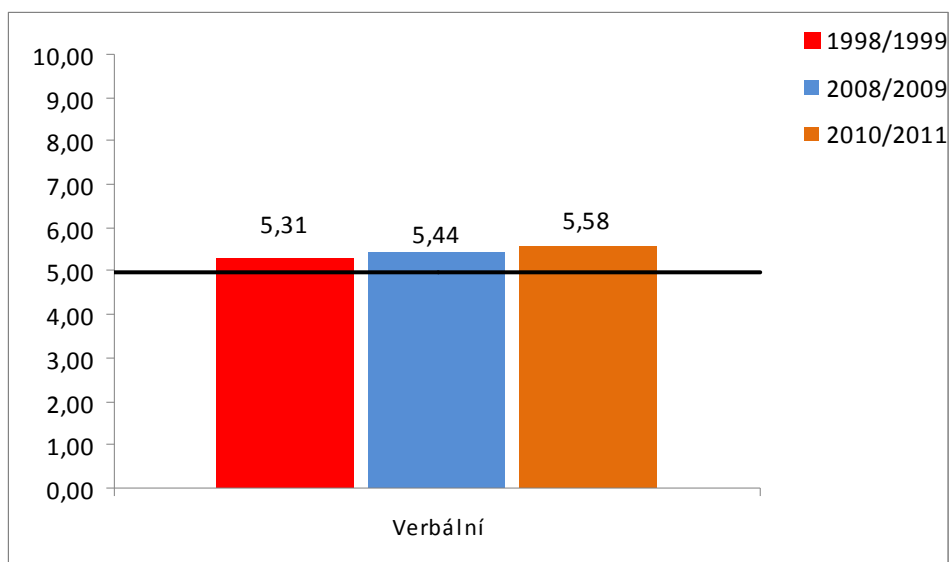
Číslo buňky	Scheffeho test; proměnná podezíravost Chyba: meziskup. PČ = 4,0415, sv = 85,000			
	Generace	{1} 4,0667	{2} 4,2	{3} 3,5714
1	1998/1999		0,967559	0,645845
2	2008/2009	0,967559		0,495542
3	2010/2011	0,645845	0,495542	

Statistické výpočty ukázaly, že mezi generacemi neexistuje statisticky významný rozdíl ($p=0.46224$) v dimenzi podezíravost a to na hladině významnosti $\alpha=0,05$.

Dílčí hypotézu **přijímáme**.

7) Verbální agrese

Předposlední dílčí hypotéza pro verbální agrese: „Mezi generacemi fotbalových trenérů studujících v ročníku 1998/1999, 2008/2009 a 2010/2011 neexistuje v dimenzi verbální agrese statisticky významný rozdíl“.

Obrázek 14. Porovnání průměrných hodnot verbální agrese

Tabulka 9. Test mnohonásobného porovnání pro verbální agrese

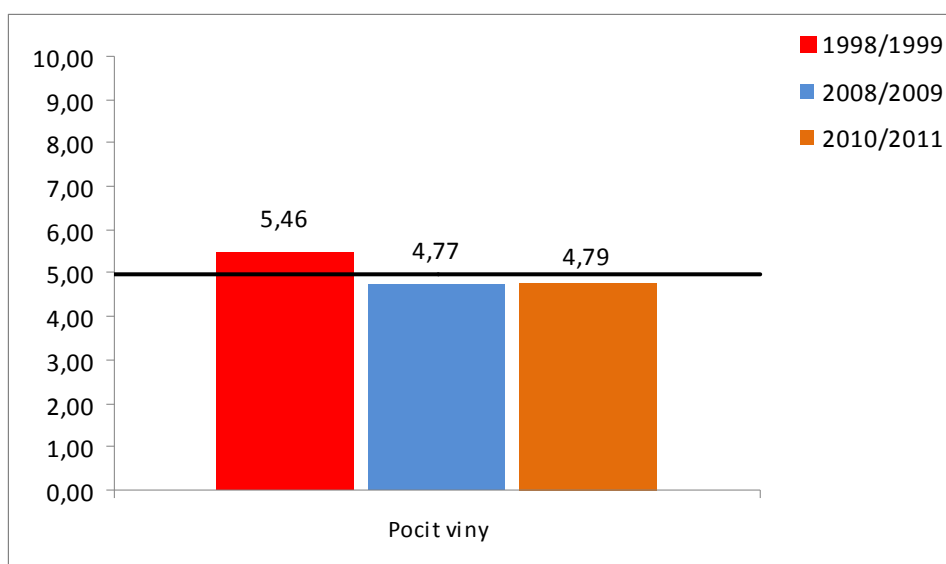
Číslo buňky	Scheffeho test; proměnná verbální agrese Chyba: meziskup. PČ = 2,9153, sv = 85,000			
	Generace	{1} 5,313	{2} 5,4417	{3} 5,5825
1	1998/1999		0,958324	0,835248
2	2008/2009	0,958324		0,951955
3	2010/2011	0,835248	0,951955	

Na základě statistického porovnání lze říci, že na hladině významnosti $\alpha=0,05$ neexistuje signifikantní rozdíl ve verbální agresi u šetřených trenérů, protože $p=0,83524$.

Dílčí hypotézu **přijímáme**.

8) Pocit viny

Poslední dílčí hypotézu jsme stanovili takto: „Mezi generacemi fotbalových trenérů studujících v ročníku 1998/1999, 2008/2009 a 2010/2011 neexistuje v dimenzi pocit viny statisticky významný rozdíl“.

Obrázek 15. Porovnání průměrných hodnot pocitu viny

Tabulka 10. Test mnohonásobného porovnání pro pocit viny

Číslo buňky	Scheffeho test; proměnná pocit viny Chyba: meziskup. PČ = 4,1291, sv = 85,000			
	Generace	{1}	{2}	{3}
		5,4633	4,7667	4,7929
1	1998/1999		0,417886	0,45788
2	2008/2009	0,417886		0,998798
3	2010/2011	0,45788	0,998798	

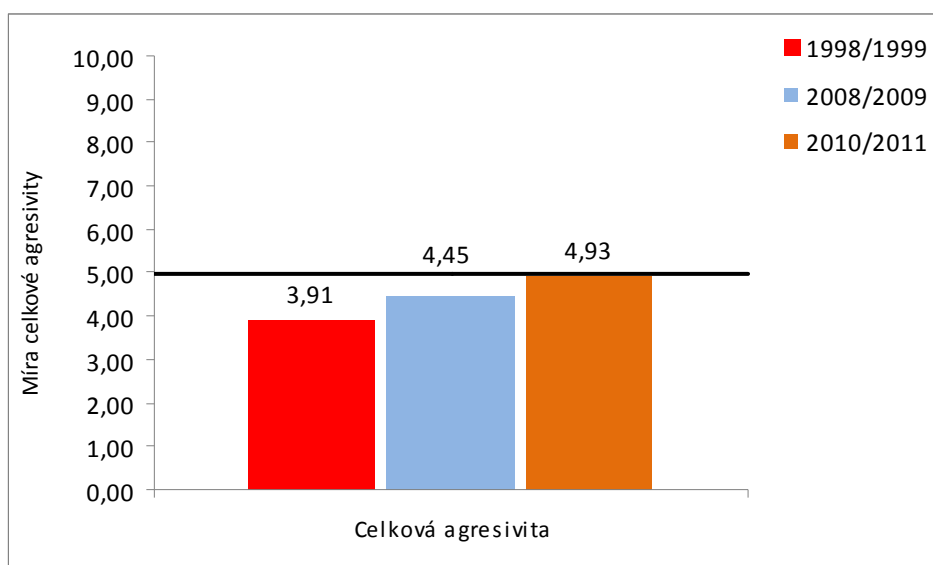
Pomocí statistických postupů jsme zjistili, že v dimenzi pocit viny neexistuje mezi generacemi ($p=0,33057$) na hladině $\alpha=0,05$ signifikantní rozdíl.

Na základě uvedeného zjištění tuto dílčí hypotézu **přijímáme**.

5.2.2 Komparace výsledku celkové agresivity

Na tomto místě se zaměříme na výsledky druhé hypotézy: „Mezi generacemi fotbalových trenérů studujících v ročníku 1998/1999, 2008/2009 a 2010/2011 neexistuje v indexu celková agresivita statisticky významný rozdíl“.

Stejně jako v předchozím případě uvádíme pro lepší přehlednost nejprve grafické znázornění průměrných skóre jednotlivých generací. Následně předkládáme statistické porovnání hodnot mezi trenérskými generacemi.

Obrázek 16. Porovnání průměrných hodnot celkové agresivity

Tabulka 11. Test mnohonásobného porovnání pro celkovou agresivitu

Číslo buňky	Scheffého test; proměnná celková agresivita Chyba: meziskup. PČ = 2,5130, sv = 85,000			
	Generace	{1} 3,911	{2} 4,4494	{3} 4,9346
1	1998/1999		0,424612	0,054095
2	2008/2009	0,424612		0,510168
3	2010/2011	0,054095	0,510168	

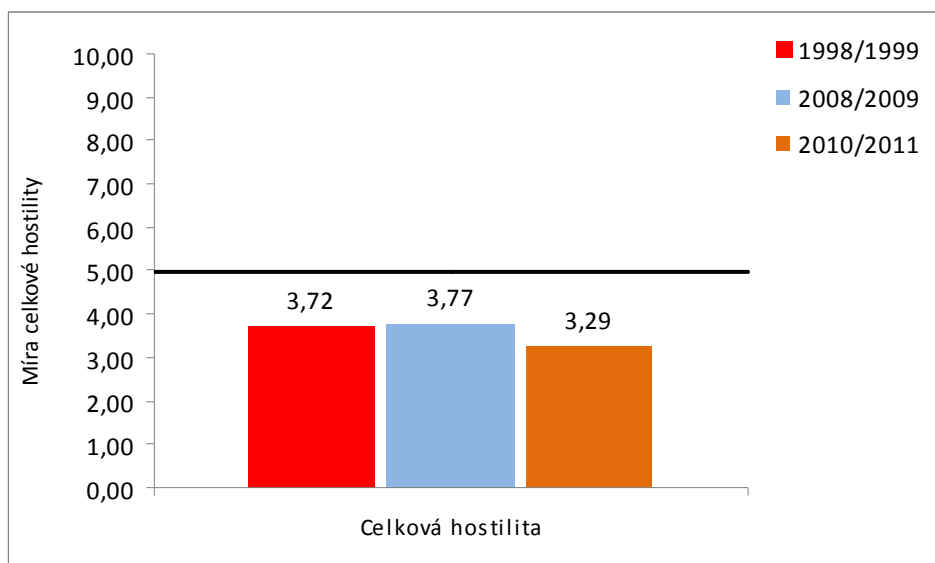
Ze statistických výpočtů vyplývá, že v případě celkové agresivity neexistuje mezi generacemi ($p=0.05371$) statisticky významný rozdíl a to na hladině $\alpha=0,05$.

Stanovenou hypotézu **přijímáme**.

5.2.3 Komparace výsledku celkové hostility

Výsledky pro třetí hypotézu: „Mezi generacemi fotbalových trenérů studujících v ročníku 1998/1999, 2008/2009 a 2010/2011 neexistuje v indexu celková hostilita statisticky významný rozdíl“.

Pro lepší přehlednost opět uvádíme nejprve grafické znázornění průměrných skóre jednotlivých generací. Následně předkládáme statistické porovnání hodnot mezi generacemi.

Obrázek 17. Porovnání průměrných hodnot celkové hostility

Tabulka 12. Test mnohonásobného porovnání pro celkovou hostilitu

Číslo buňky	Scheffeho test; proměnná celková hostilita Chyba: meziskup. PČ = 2,0069, sv = 85,000			
	Generace	{1} 3,7165	{2} 3,7735	{3} 3,293
1	1998/1999		0,987933	0,52615
2	2008/2009	0,987933		0,438279
3	2010/2011	0,52615	0,438279	

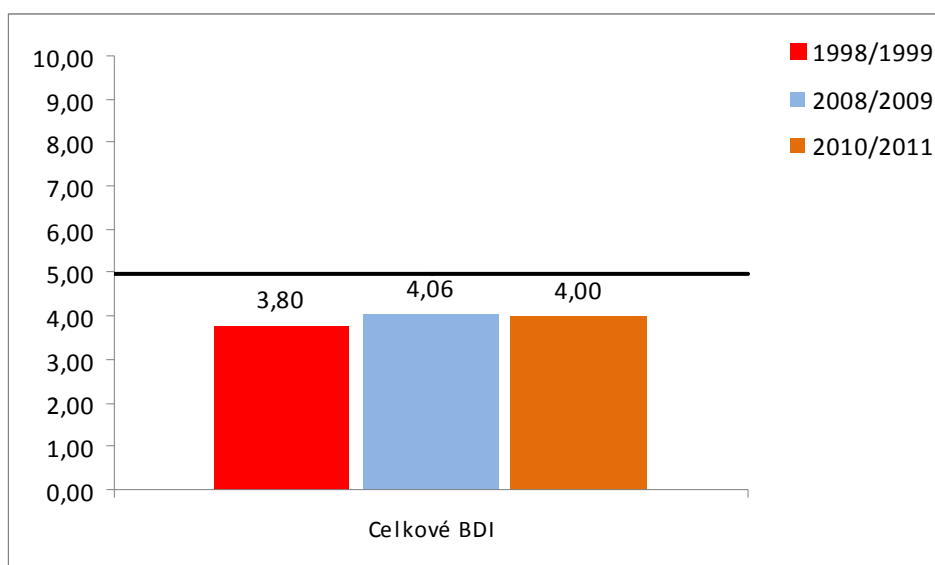
Na základě statistického porovnání je možné uvést, že mezi trenéry neexistuje, na hladině významnosti $\alpha=0,05$, statisticky významný rozdíl v celkové hostilitě ($p=0,37813$).

Tuto hypotézu **přijímáme**.

5.2.4 Komparace celkového výsledku B-D-I

Na závěr uvádíme výsledky pro čtvrtou, poslední hypotézu: „Mezi generacemi fotbalových trenérů studujících v ročníku 1998/1999, 2008/2009 a 2010/2011 neexistuje v celkovém indexu B-D-I statisticky významný rozdíl“

Taktéž, jako i v předchozích případech, i zde uvádíme nejprve grafické znázornění průměrných skóre jednotlivých generací. Následně předkládáme statistické porovnání hodnot mezi nimi.

Obrázek 18. Porovnání průměrných hodnot celkového B-D-I

Tabulka 13. Test mnohonásobného porovnání pro celkové B-D-I

Číslo buňky	Scheffeho test; proměnná celkové B-D-I			
	Generace	{1} 3,7999	{2} 4,0631	{3} 3,9966
1	1998/1999		0,729096	0,843209
2	2008/2009	0,729096		0,980605
3	2010/2011	0,843209	0,980605	

Z provedených statistických výpočtů je zřejmé, že v celkovém B-D-I neexistuje mezi zkoumanými generacemi, na hladině významnosti $\alpha=0,05$, statisticky významný rozdíl (Tabulka 13).

Stanovenou hypotézu **přijímáme**.

5.3 Hodnocení hypotéz

H1: „Mezi generacemi fotbalových trenérů studujících v ročníku 1998/1999, 2008/2009 a 2010/2011 neexistuje v jednotlivých dimenzích agresivity statisticky významný rozdíl“.

Tuto hypotézu **zamítáme** na základě výsledků dílčích hypotéz:

H1.1: „Mezi generacemi fotbalových trenérů studujících v ročníku 1998/1999, 2008/2009 a 2010/2011 neexistuje v dimenzi fyzická agrese statisticky významný rozdíl“ – dílčí hypotézu přijímáme.

H1.2: „Mezi generacemi fotbalových trenérů studujících v ročníku 1998/1999, 2008/2009 a 2010/2011 neexistuje v dimenzi nepřímá agrese statisticky významný rozdíl“ - dílčí hypotézu zamítáme. Signifikantní rozdíl byl zjištěn mezi generacemi 1998/1999 a 2010/2011.

H1.3: „Mezi generacemi fotbalových trenérů studujících v ročníku 1998/1999, 2008/2009 a 2010/2011 neexistuje v dimenzi iritabilita statisticky významný rozdíl“ – dílčí hypotézu přijímáme.

H1.4: „Mezi generacemi fotbalových trenérů studujících v ročníku 1998/1999, 2008/2009 a 2010/2011 neexistuje v dimenzi negativismus statisticky významný rozdíl“ – dílčí hypotézu přijímáme.

H1.5: „Mezi generacemi fotbalových trenérů studujících v ročníku 1998/1999, 2008/2009 a 2010/2011 neexistuje v dimenzi resentment statisticky významný rozdíl“ – dílčí hypotézu přijímáme.

H1.6: „Mezi generacemi fotbalových trenérů studujících v ročníku 1998/1999, 2008/2009 a 2010/2011 neexistuje v dimenzi podezíravost statisticky významný rozdíl“ – dílčí hypotézu přijímáme.

H1.7: „Mezi generacemi fotbalových trenérů studujících v ročníku 1998/1999, 2008/2009 a 2010/2011 neexistuje v dimenzi verbální agrese statisticky významný rozdíl“ – dílčí hypotézu přijímáme.

H1.8: „Mezi generacemi fotbalových trenérů studujících v ročníku 1998/1999, 2008/2009 a 2010/2011 neexistuje v dimenzi pocit viny statisticky významný rozdíl“ – dílčí hypotézu přijímáme.

H2: „Mezi generacemi fotbalových trenérů studujících v ročníku 1998/1999, 2008/2009 a 2010/2011 neexistuje v indexu celková agresivita statisticky významný rozdíl“.

Tuto hypotézu na základě statistického porovnání **přijímáme**.

H3: „Mezi generacemi fotbalových trenérů studujících v ročníku 1998/1999, 2008/2009 a 2010/2011 neexistuje v indexu celková hostilita statisticky významný rozdíl“.

Hypotézu po analýze statistické komparace **přijímáme**.

H4: „Mezi generacemi fotbalových trenérů studujících v ročníku 1998/1999, 2008/2009 a 2010/2011 neexistuje v celkovém indexu B-D-I statisticky významný rozdíl“.

Tuto hypotézu na základě statistické komparace **přijímáme**.

6 DISKUZE

Agrese ve sportovním prostředí se v poslední době stává stále intenzivněji sledovaným tématem. Výskyt agresivního chování ve sportu není záležitostí pouze samotných sportovců, jak by se mohlo na první pohled zdát, ale často také lidí pohybujících se v jeho blízkosti. Je tak možné sledovat agresi u sportovních fanoušků, diváků i trenérů. Zatímco výzkumů cílených na agresivní chování sportovců nebo sportovních fanoušků můžeme najít celou řadu, v případě sportovních trenérů je tomu přesně naopak. Přitom právě trenéři mnohdy ovlivňují svým jednáním jak samotné sportovce, tak v některých případech i přihlížející okolí.

Tematikou agrese ve sportu se zabývají ve svých pracích například Kozlerová (2009), Dudková (2012), kteří se zaměřují na agresivitu v bojových uměních nebo Keller (2001), Stephens a Bredemeier (1996), Lenzi et al. (1997), Šafář (2003), jejichž práce je cílená na agresivitu sportovců různých odvětví. Výzkumná šetření související s trenéry a agresí realizovali například Hodůrová (2011), Leith (1991).

Hlavním smyslem této diplomové práce bylo potvrdit náš předpoklad, že mezi generacemi fotbalových trenérů neexistuje rozdíl v agresivitě, zjišťované osobnostním inventářem B-D-I. V souvislosti s naší domněnkou jsme stanovili hypotézu „*Mezi generacemi fotbalových trenérů studujících v ročníku 1998/1999, 2008/2009 a 2010/2011 neexistuje v jednotlivých dimenzích agresivity statisticky významný rozdíl*“, která byla na základě dílčích hypotéz z naší strany zamítnuta. Signifikantní rozdíl jsme totiž našli v případě dimenze nepřímá agrese, kde byl rozdíl zjištěn mezi generacemi trenérů studujících v ročníku 1998/1999 a 2010/2011. Ve zbylých dimenzích (fyzická agrese, iritabilita, negativismus, resentment, podezíravost, verbální agrese, pocit viny) signifikantní rozdíl nebyl nalezen.

Komparace výsledků nám naznačila, že v průběhu téměř 12 let nastala u budoucích trenérů s UEFA „PRO“ licencí statisticky významná změna v oblasti nepřímé agrese, tedy v chování, jako jsou náhlé výbuchy zuřivosti, bouchání dveřmi, pomluvy aj. Změny lze sledovat (ne však signifikantní) i v profilu B-D-I, kde je pozorovatelný rozdíl v průměrných dosažených hodnotách především mezi generací 1998/1999, 2010/2011.

Z celkového profilu B-D-I jsme také u trenérů zjistili nízké průměrné hodnoty v dimenzi resentment. Předpokládáme tak, že trenéři jsou spíše realisté a pragmatici, kteří se iracionálními problémy příliš nezabývají.

Také je třeba poznamenat, že u všech generací byly naměřeny zvýšené hodnoty v dimenzi verbální agrese. Trenéři by se měli snažit toto chování regulovat, protože verbální výlevy nejsou jen striktně omezeny fotbalovými pravidly, ale jsou také negativně vnímány veřejností a médii.

Další stanovená hypotéza související s ukazatelem celkové agresivity (součet fyzické, nepřímé a verbální agrese) „*Mezi generacemi fotbalových trenérů studujících v ročníku 1998/1999, 2008/2009 a 2010/2011 neexistuje v indexu celková agresivita statisticky významný rozdíl*“, byla prostřednictvím statistické komparace přijata. I přes přijetí této hypotézy je potřeba podotknout, že rozdíly mezi trenéry byly téměř na hladině statistické významnosti ($p=.05371$, mezi generací 1998/1999 a 2010/2011 $p=.054095$) a v případě vícečetného souboru by zjištěný výsledek mohl být odlišný. Tento stav byl nejspíš způsobem nárůstem průměrné dosažené hodnoty v dimenzi fyzická agrese, kde byl nárůst o 1.14 a nepřímé agrese (1.67).

Hypotézu pro index celkové hostility (součet iritabilita, negativismus, resentment, podezřivost) „*Mezi generacemi fotbalových trenérů studujících v ročníku 1998/1999, 2008/2009 a 2010/2011 neexistuje v indexu celková hostilita statisticky významný rozdíl*“, jsme na základě statistického porovnání přijali. Poměrně zajímavým zjištěním bylo dosažení průměrných skóre u tohoto indexu. Ukázalo se, že v průběhu let došlo u trenérů ke změnám (i když ne statisticky významným) v celkové hostilitě. Z hodnoty 3,72 (1998/1999) a 3,77 (2008/2009) na 3,29. U trenérů byly nižší hodnoty především v dimenzi negativismus a pocit viny. Hodnoty u dimenze pocit viny mohou ukazovat na vysokou sebedůvěru (pramenící z osobní odpovědnosti) a „neomylnost“ trenérů.

Přes četné proklamace a fakta o narůstající agresivitě ve společnosti i přes sílící tlak na agresivitu ve fotbale, nebyl u našeho vzorku trenérů nárůst agresivity prokázán. Jedná se tedy o náznak snahy o zvládnutí sportovní agrese? Pokud ano, je pak otázkou, zda se v této souvislosti má hovořit o agresii nebo spíše o vysoké výkonové motivaci.

Výsledky obdobných studií se nám nepodařilo dohledat, proto nemáme možnost vzájemné komparace.

7 ZÁVĚR

Cílem diplomové práce bylo porovnat agresivitu fotbalových trenérů studujících UEFA „PRO“ licenci v ročnících 1998/1999, 2008/2009 a 2010/2011. Údaje získané z osobnostních inventářů B-D-I (Buss – Durkee Inventory) nám posloužily k mezigeneračnímu porovnání jednotlivých dimenzí agresivity, celkové agresivity, celkové hostility a celkového výsledku B-D-I.

Na základě stanovených hypotéz a komparovaných výsledků osobnostního inventáře bylo zjištěno následující:

Hypotéza 1. Mezi generacemi fotbalových trenérů studujících v ročníku 1998/1999, 2008/2009 a 2010/2011 neexistuje v jednotlivých dimenzích agresivity statisticky významný rozdíl.

Stanovenou hypotézu zamítáme, protože při komparaci jednotlivých dimenzí agresivity (fyzická agrese, nepřímá agrese, iritabilita, negativismus, resentment, podezřavost, verbální agrese, pocit viny) nastal statisticky významný rozdíl v dimenzi nepřímá agrese. Signifikantní rozdíl ($p < .05$) byl zjištěn mezi studenty-trenéry ročníku 1998/1999 a 2010/2011.

Hypotéza 2. Mezi generacemi fotbalových trenérů studujících v ročníku 1998/1999, 2008/2009 a 2010/2011 neexistuje v indexu celková agresivita statisticky významný rozdíl.

Tuto hypotézu přijímáme, jelikož mezi generacemi trenérů nebyl zjištěn v indexu celkové agresivity statisticky významný rozdíl, $p > .05$.

Hypotéza 3. Mezi generacemi fotbalových trenérů studujících v ročníku 1998/1999, 2008/2009 a 2010/2011 neexistuje v indexu celková hostilita statisticky významný rozdíl.

Stanovenou hypotézu taktéž přijímáme z důvodu neexistujícího signifikantního rozdílu ($p > .05$) v indexu celková hostilita mezi zmíněnými trenéry.

Hypotéza 4. Mezi generacemi fotbalových trenérů studujících v ročníku 1998/1999, 2008/2009 a 2010/2011 neexistuje v celkovém indexu B-D-I statisticky významný rozdíl.

Tuto hypotézu také přijímáme. Mezi trenérskými generacemi totiž nebyl zjištěn statisticky významný rozdíl ($p > .05$) v indexu celkového B-D-I.

Závěry pro obohacení teorie – přes veškeré proklamace o narůstající agresivitě jsme u sledovaných trenérů v našem výzkumu nezaznamenali narůstající trend v této oblasti. Celkový model naší práce lze využít a opakovat u následujících generací trenérů.

Závěry pro obohacení praxe – zjištěné výsledky byly poskytnuty trenérům jako zpětné informace pro sebereflexi.

Závěry pro další výzkum - do budoucna bych doporučil provést pro přesnější analyzování agresivity trenérů výzkumné šetření založené na komparaci výsledků osobnostního inventáře B-D-I a reálného chování trenéra při zápase (tréninku). Také by bylo zajímavé uskutečnit obdobný výzkum u trenérů působících v nižších soutěžích nebo trénujících různé věkové kategorie.

Silnou stránku projektu diplomové práce lze spatřovat v ojedinelosti námětu a semi-longitudinálním výzkumu (navazující generace).

Slabou stránkou projektu diplomové práce může být nízký počet trenérů (30 osob v každé generaci), který nedovoluje zjištěné výsledky generalizovat. Výsledky se tak týkají pouze omezeného počtu trenérů s UEFA „PRO“ licenci.

Výsledky naší práce jsou součástí projektu IGA - FTK_2011_006 „Agrese jako komplexní fenomén ve sportu“. Mohou tak sloužit k obohacení poznatků tematiky agresivity ve sportu, lze je využity i FAČR při dalším vzdělávání fotbalových trenérů.

8 SOUHRN

Diplomová práce je složena ze dvou částí – teoretické a praktické. Teoretická část se zaměřuje na poznatky související se zadaným tématem. Praktická část se věnuje cílům a hypotézám práce, metodice a popisuje zjištěné výsledky.

Cílem diplomové práce bylo porovnat agresivitu fotbalových trenérů na základě výsledků osobnostního inventáře B-D-I (Buss – Durkee Inventory).

Výzkumný soubor tvořily 3 generace fotbalových trenérů (90 respondentů), kteří studovali nejvyšší trenérskou licenci UEFA „PRO“ v ročnících 1998/1999, 2008/2009 a 2010/2011. Všechny generace obsahovaly převážně bývalé profesionální hráče fotbalu, v mnoha případech i reprezentanty.

Ve výzkumu byly stanoveny čtyři hypotézy.

První - mezi generacemi fotbalových trenérů studujících v ročníku 1998/1999, 2008/2009 a 2010/2011 neexistuje v jednotlivých dimenzích agresivity statisticky významný rozdíl.

Druhá - mezi generacemi fotbalových trenérů studujících v ročníku 1998/1999, 2008/2009 a 2010/2011 neexistuje v indexu celková agresivita statisticky významný rozdíl.

Třetí - mezi generacemi fotbalových trenérů studujících v ročníku 1998/1999, 2008/2009 a 2010/2011 neexistuje v indexu celková hostilita statisticky významný rozdíl.

Čtvrtá - mezi generacemi fotbalových trenérů studujících v ročníku 1998/1999, 2008/2009 a 2010/2011 neexistuje v celkovém indexu B-D-I statisticky významný rozdíl.

Ke zjišťování výsledků byl použit osobnostní inventář B-D-I, který poskytl výsledky jednotlivých dimenzí agresivity (fyzická agrese, nepřímá agrese, iritabilita, negativismus, resentment, podezíravost, verbální agrese, pocit viny), celkové agresivity, celkové hostility a celkový výsledek B-D-I testu.

Získané výsledky byly zpracovány na základě deskriptivní statistiky. Pro komparaci mezi trenérskými generacemi byl použit jednorozměrný test významnosti a Scheffeho post-hoc test.

Veškeré výsledky byly srozumitelným způsobem popsány a pro přehlednost prezentovány v grafické podobě.

Z výzkumného šetření vyplynulo, že mezi generacemi fotbalových trenérů neexistuje statisticky významný rozdíl v celkové agresivitě, celkové hostilitě, celkovém výsledku testu B-D-I. Byl však zjištěn signifikantní rozdíl v dimenzi nepřímá agrese a to mezi generací 1998/1999 a 2010/2011.

9 SUMMARY

The thesis consists of two parts – theoretical and practical. The theoretical part focuses on findings related to the assigned topic. The practical part devotes to the aims and hypotheses of the thesis, methodology and description of ascertained results.

The aim of the thesis was to compare aggression among generations of football coaches on the basis of results of Buss – Durkee personality inventory.

The research sample consisted of three groups of football coaches (90 respondents) who studied the final coaching licence UEFA „PRO“ in years 1998/1999, 2008/2009 and 2010/2011. All groups included mostly former professional football players, even the national team members.

In the research there were four hypotheses set.

The first one – among the generations of football coaches who studied in years 1998/1999, 2008/2009 and 2010/2011 statistically significant difference in individual dimensions of aggression doesn't exist.

The second one - among the generations of football coaches who studied in years 1998/1999, 2008/2009 and 2010/2011 statistically significant difference in the general aggression index doesn't exist.

The third one - among the generations of football coaches who studied in years 1998/1999, 2008/2009 and 2010/2011 statistically significant difference in the general hostility index doesn't exist.

The fourth one - among the generations of football coaches who studied in years 1998/1999, 2008/2009 and 2010/2011 statistically significant difference in the general B-D-I index doesn't exist.

B-D-I personality inventory was used for ascertaining the results. The inventory provided us with the results of individual dimensions of aggression (physical aggression, indirect aggression, irritability, negativism, resentment, suspiciousness, verbal aggression, feeling of guilt), general aggression, general hostility and general result of B-D-I test.

The ascertained results were processed on the basis of descriptive statistics. For comparison among the coaching groups one-dimensional test of significance and Scheffe's post-hoc test were used.

All the results were comprehensibly described and also graphically presented for clarity.

The results showed that among the generations of coaches there is a statistically significant difference just in the dimension of indirect aggression between the groups 1998/1999 and 2010/2011.

10 REFERENČNÍ SEZNAM

- Baron, R. A., Richardson, D. R. (2004). *Human Aggression*. Retrieved 5. 10. 2012 from the World Wide Web: http://books.google.cz/books/about/Human_Aggression.html
- Buss, A. H., & Durkee, A. (1957). An inventory for assessing different kinds of hostility. *Journal of Consulting Psychology*, 21, 343-348.
- Buzek, M., & kolektiv (2007). *Trenér fotbalu "A" UEFA licence*. Praha: Olympia.
- Čermák, I. (1998). *Lidská agrese a její souvislosti*. Žďár nad Sázavou: Fakta.
- Čermák, I., Hřebíčková, M., & Macek, P. (Eds.). (2003). *Agrese, identita, osobnost*. Brno: Psychologický ústav AV ČR.
- Českomoravský fotbalový svaz. (2009). *Konvence o vzdělávání trenérů*. Retrieved 10. 11. 2012 from the World Wide Web: http://nv.fotbal.cz/.../0904-01399_prekl_cs_Coaching_Convention_k.doc
- Českomoravský fotbalový svaz. (2012). *Směrnice pro udělování trenérských licencí*. Retrieved 10. 11. 2012 from the World Wide Web: <http://nv.fotbal.cz/scripts/detail.php?id=71457&tmplid=1369>
- Dudková, L. (2012). *Biopsychosociální aspekty agrese v bojových sportech a sebeobraně*. Diplomová práce, Fakulta tělesné kultury, Olomouc.
- Evropská charta sportu pro všechny*. (1994). Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy České republiky.
- Fromm, E. (2007). *Anatomie lidské destruktivity*. Praha: Aurora.
- Gabler, H. (1987). *Aggressive Handlungen im Sport*. Schorndorf: Hofmann.
- Hartl, P., & Hartlová, H. (Eds.). (2000). *Psychologický slovník*. Praha: Portál.
- Hodůrová, B. (2011). *Agresivita trenérů různých sportovních skupin*. Diplomová práce, Filozofická fakulta, Olomouc.
- Hošek, V. (1999). *Psychologie odolnosti*. Praha: Karolinum.
- Choutka, M., & Dovalil, J. (1991). *Sportovní trénink*. Praha: Olympia/Karolinum.
- Jarvis, M. (2006). *Sport Psychology*. London: Routledge.
- Keller, A. L. (2007). The Differences in Sport Aggression, Life Aggression, and Life Assertion Among Adult Male and Female Collision, Contact, and Non-Contact Sport Athletes. *Journal of Sport Behavior* 30 (1), 57 – 76.
- Kozlerová, L. (2009). *Agresivita v bojových uměních*. Diplomová práce, Filozofická fakulta, Olomouc.

- Leith, L. M. (1991). Do coaches encourage aggressive behaviour in sport? *Canadian Journal of Sport Science*, 16, 85-86.
- Lenzi, A., Bianco, I., Milazzo, V., Placidi, G. F., Castrogiovanni, P., & Becherini, D. (1997). Comparison of aggressive behavior between men and women in sport. *Perceptual and motor skill*, 84, 139–145.
- Lovaš, L. (2008). Agrese. In J. Výrost & I. Slaměník (Eds.), *Sociální psychologie* (267-281). Praha: Grada Publishing.
- Martens, R. (2006). *Úspěšný trenér* (I. Soulek, Trans.). Praha: Grada Publishing.
- Matějček, Z. (2005). *Výbor z díla*. Praha: Nakladatelství Karolinum.
- Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. (2004). *Zákon o pedagogických pracovnících*. Retrieved 2. 11. 2012 from the World Wide Web: <http://www.msmt.cz/mladez/zakon-c-563-2004-sb-o-pedagogickych-pracovnicich>
- Nakonečný, M. (Ed.). (1997). *Encyklopedie obecné psychologie*. Praha: Academia.
- Nakonečný, M. (2009). *Sociální psychologie*. Praha: Academia.
- Nařízení vlády č.137/2009. *Katalog prací a kvalifikační předpoklady*. Retrieved 2. 11. 2012 from the World Wide Web: <http://www.mvcr.cz/clanek/sbirka-zakonu.aspx>
- Paulík, K. (2010). *Psychologie lidské odolnosti*. Praha: Grada Publishing.
- Poněšický, J. (2005). *Agrese, násilí a psychologie moci*. Praha: Triton.
- Sekot, A. (2008). *Sociologické problémy sportu*. Praha: Grada Publishing.
- Sillamy, N. (Ed.). (2001). *Psychologický slovník* (I. Strossová, Trans.). Olomouc: Univerzita Palackého.
- Slepička, P. (2009). Agrese a násilí ve sportu. In P. Slepička, V. Hošek, & B. Hátlová, *Psychologie sportu* (165-178). Praha: Karolinum.
- Spurný, J. (1996). *Psychologie násilí*. Praha: Eurounion.
- Stephens, D. E., & Bredemeier, B. (1996). Moral atmosphere and judgments about aggression in girls' soccer: Relationships among moral and motivational variables. *Journal of Sport and Exercise Psychology* 18, 158 – 173.
- Svoboda, B. (2007). *Pedagogika sportu*. Praha: Karolinum.
- Svoboda, B., & Vaněk, M. (1986). *Psychologie sportovních her*. Praha: Olympia.
- Svoboda, M. (1999). *Psychologická diagnostika dospělých*. Praha: Portál.
- Šafář, M. (2003). *Komparace agresivity ve vybraných sportovních skupinách*. Disertační práce, Fakulta tělesné kultury, Olomouc.
- Tod, D., Thatcher, J., & Rahman, R. (2012). *Psychologie sportu* (H. Hartlová, Trans.). Praha: Grada Publishing.

- Válek, J. (2009). *Srovnání dimenzí agresivity u fotbalových trenérů s UEFA PROFILICENCÍ v české republice*. Bakalářská práce, Univerzita Palackého, Fakulta tělesné kultury, Olomouc.
- Votík, J. (2001). *Trenér fotbalu „B“ licence*. Praha: Olympia.

Články z internetových novin:

Anonymous (3. 9. 2007). *Bičovského urážel trenér Kozák*. Retrieved 12. 11. 2012 from the World Wide Web: http://fotbal.idnes.cz/bicovskeho-urazel-trener-kozak-d3z-/fot_zahranici.aspx?c=A070903_164640_fot_zahranici_mn

Anonymous (1. 4. 2008). *Trenér zbil při utkání hráče soupeře, ten je už podruhé v bezvědomí*. Retrieved 12. 11. 2012 from the World Wide Web: <http://www.novinky.cz/krimi/136548-trener-zbil-pri-utkani-hrace-souperu-ten-je-uz-podruhe-v-bezvedomi.html>

Anonymous (26. 7. 2009). *Trenér Kozák opět řádl, napadl kouče brankářů v týmu soupeře*. Retrieved 12. 11. 2012 from the World Wide Web: http://fotbal.idnes.cz/trener-kozak-opet-radil-napadl-kouce-brankaru-v-tymu-souperu-p5f-/fot_zahranici.aspx...

Anonymous (11. 1. 2010). *Mourinho před disciplínou. Za napadení novináře*. Retrieved 12. 11. 2012 from the World Wide Web: <http://aktualne.centrum.cz/sportplus/fotbal/zahranicni/clanek.phtml?id=657660>

Anonymous (7. 2. 2010). *Trenér portugalských fotbalistů prý na letišti napadl novináře*. Retrieved 12. 11. 2012 from the World Wide Web: <http://www.sport.cz/fotbal/ostatni/clanek/163867-trener-portugalskych-fotbalistu-pry-na-letisti-napadl-novinare.html>

Anonymous (9. 8. 2011). *Trenér Kolumbijců zbil opilou ženu. Proto rezignoval*. Retrieved 12. 11. 2012 from the World Wide Web: <http://aktualne.centrum.cz/sportplus/fotbal/zahranicni/clanek.phtml?id=710201>

Anonymous (3. 9. 2011). *Trenér rapl napadl po zápase svého hráče*. Retrieved 12. 11. 2012 from the World Wide Web: <http://www.superspy.cz/sport/7023-video-trener-rapl-napadl-po-zapase-sveho-hrace>

Anonymous (3. 5. 2012). *Kouč Fiorentiny napadl hráče, kterého vystřídal. Pak skončil*. Retrieved 12. 11. 2012 from the World Wide Web: http://fotbal.idnes.cz/trener-fiorentiny-rossi-napadl-hrace-ktereho-vystridal-p21-/fot_zahranici.aspx...

Trunečka, O. (21. 6. 2010). *Slovenský trenér Weiss vybouchl: urážel novináře i vyhrožoval*. Retrieved 12. 11. 2012 from the World Wide Web: http://fotbal.idnes.cz/slovensky-trener-weiss-vybouchl-urazel-novinare-i-vyhrozoval-pvn-/ms-fotbal-2010.aspx?c=A100621_161511_ms-fotbal-2010_ot

11 SEZNAM PŘÍLOH

Příloha 1 – Výsledky komparace trenérských generací	81
Příloha 2 – Souhrnné matice B-D-I	84

Příloha 1 – Výsledky komparace trenérských generací

Tabulka 1. Jednorozměrný test významnosti pro fyzickou agresi

	Jednorozměrné testy významnosti, velik. efektů a síly pro Fyzická agrese Dekompozice efektivní hypotézy							
	SČ	Stupně volnosti	PČ	F	p	Parciál. éta-kvadr.	Výstřednost	Pozor. síla (alfa=0,05)
Abs. člen	1023,333	1	1023,333	190,7679	0	0,69177	190,7679	1
Generace	19,11526	2	9,55763	1,781715	0,174579	0,040236	3,563431	0,363344
Chyba	455,9643	85	5,364286					

Tabulka 2. Jednorozměrný test významnosti pro nepřímou agresi

	Jednorozměrné testy významnosti, velik. efektů a síly pro Nepřímá agrese Dekompozice efektivní hypotézy							
	SČ	Stupně volnosti	PČ	F	p	Parciál. éta-kvadr.	Výstřednost	Pozor. síla (alfa=0,05)
Abs. člen	1730,981	1	1730,981	434,9186	0	0,836513	434,9186	1
Generace	41,76223	2	20,88111	5,246496	0,007104	0,109882	10,49299	0,820555
Chyba	338,301	85	3,980011					

Tabulka 3. Jednorozměrný test významnosti pro iritabilitu

	Jednorozměrné testy významnosti, velik. efektů a síly pro Iritabilita Dekompozice efektivní hypotézy							
	SČ	Stupně volnosti	PČ	F	p	Parciál. éta-kvadr.	Výstřednost	Pozor. síla (alfa=0,05)
Abs. člen	1121,761	1	1121,761	259,1301	0	0,753	259,1301	1
Generace	3,565815	2	1,782907	0,411857	0,663734	0,009598	0,823714	0,114695
Chyba	367,9606	85	4,328948					

Tabulka 4. Jednorozměrný test významnosti pro negativismus

	Jednorozměrné testy významnosti, velik. efektů a síly pro Negativismus Dekompozice efektivní hypotézy							
	SČ	Stupně volnosti	PČ	F	p	Parciál. éta-kvadr.	Výstřednost	Pozor. síla (alfa=0,05)
Abs. člen	1351,251	1	1351,251	217,7274	0	0,719219	217,7274	1
Generace	12,0671	2	6,03355	0,972187	0,382421	0,022363	1,944374	0,213848
Chyba	527,5238	85	6,206162					

Tabulka 5. Jednorozměrný test významnosti pro resentment

	Jednorozměrné testy významnosti, velik. efektů a síly pro Resentiment Dekompozice efektivní hypotézy							
	SČ	Stupně volnosti	PČ	F	p	Parciál. éta-kvadr.	Výstřednost	Pozor. síla (alfa=0,05)
Abs. člen	759,0535	1	759,0535	156,7191	0	0,648352	156,7191	1
Generace	0,935302	2	0,467651	0,096554	0,90806	0,002267	0,193108	0,064278
Chyba	411,689	85	4,8434					

Tabulka 6. Jednorozměrný test významnosti pro podezíravost

	Jednorozměrné testy významnosti, velik. efektů a síly pro Podezíravost Dekompozice efektivní hypotézy							
	SČ	Stupně volnosti	PČ	F	p	Parciál. éta-kvadr.	Výstřednost	Pozor. síla (alfa=0,05)
Abs. člen	1368,814	1	1368,814	338,6933	0	0,799383	338,6933	1
Generace	6,294372	2	3,147186	0,778726	0,462237	0,017993	1,557451	0,17868
Chyba	343,5238	85	4,041457					

Tabulka 7. Jednorozměrný test významnosti pro verbální agresi

	Jednorozměrné testy významnosti, velik. efektů a síly pro Verbální agrese Dekompozice efektivní hypotézy							
	SČ	Stupně volnosti	PČ	F	p	Parciál. éta-kvadr.	Výstřednost	Pozor. síla (alfa=0,05)
Abs. člen	2606,96	1	2606,96	894,2371	0	0,913198	894,2371	1
Generace	1,051927	2	0,525964	0,180416	0,835242	0,004227	0,360831	0,077159
Chyba	247,7996	85	2,915289					

Tabulka 8. Jednorozměrný test významnosti pro pocit viny

	Jednorozměrné testy významnosti, velik. efektů a síly pro Pocit Viny Dekompozice efektivní hypotézy							
	SČ	Stupně volnosti	PČ	F	p	Parciál. éta-kvadr.	Výstřednost	Pozor. síla (alfa=0,05)
Abs. člen	2204,377	1	2204,377	533,8617	0	0,862651	533,8617	1
Generace	9,261345	2	4,630673	1,121468	0,330573	0,025709	2,242936	0,241362
Chyba	350,9749	85	4,129117					

Tabulka 9. Jednorozměrný test významnosti pro celkovou agresivitu

	Jednorozměrné testy významnosti, velik. efektů a síly pro Celková agresivita Dekompozice efektivní hypotézy							
	SČ	Stupně volnosti	PČ	F	p	Parciál. éta-kvadr.	Výstřednost	Pozor. síla (alfa=0,05)
Abs. člen	1726,487	1	1726,487	687,0239	0	0,8899	687,0239	1
Generace	15,21444	2	7,607218	3,027154	0,053707	0,066491	6,054308	0,572079
Chyba	213,6045	85	2,512994					

Tabulka 10. Jednorozměrný test významnosti pro celkovou hostilitu

	Jednorozměrné testy významnosti, velik. efektů a síly pro Celková hostilita Dekompozice efektivní hypotézy							
	SČ	Stupně volnosti	PČ	F	p	Parciál. éta-kvadr.	Výstřednost	Pozor. síla (alfa=0,05)
Abs. člen	1135,698	1	1135,698	565,9034	0	0,869412	565,9034	1
Generace	3,948468	2	1,974234	0,983735	0,378128	0,022623	1,967469	0,215967
Chyba	170,5845	85	2,006876					

Tabulka 11. Jednorozměrný test významnosti pro celkové B-D-I

	Jednorozměrné testy významnosti, velik. efektů a síly pro Celkové B-D-I Dekompozice efektivní hypotézy							
	SČ	Stupně volnosti	PČ	F	p	Parciál. éta-kvadr.	Výstřednost	Pozor. síla (alfa=0,05)
Abs. člen	67316,13	1	67316,13	837,6892	0	0,907878	837,6892	1
Generace	54,9275	2	27,46375	0,341762	0,711489	0,007977	0,683524	0,103047
Chyba	6830,542	85	80,35932					

Příloha 2 – Souhrnné matice B-D-I

Tabulka 12. Matice generace trenérů 2010/2011

	Fyzická	Nepřímá	Iritabilita	Negativis.	Resent.	Podezí.	Verbál.	Vina	CA	CH	B-D-I
1.	5,00	4,40	0,91	6,00	2,50	2,00	5,39	6,60	14,79	11,41	26,20
2.	0,00	4,40	0,91	0,00	0,00	1,00	4,62	4,40	9,02	1,91	10,93
3.	5,00	8,80	3,64	4,00	1,25	3,00	5,39	4,40	19,19	11,89	31,08
4.	2,00	6,60	2,73	4,00	1,25	5,00	4,62	3,30	13,22	12,98	26,20
5.	6,00	6,60	5,46	4,00	1,25	2,00	4,62	8,80	17,22	12,71	29,93
6.	3,00	7,70	4,55	4,00	3,75	3,00	8,47	2,20	19,17	15,30	34,47
7.	3,00	6,60	7,28	2,00	3,75	2,00	4,62	5,50	14,22	15,03	29,25
8.	2,00	3,30	2,73	2,00	0,00	1,00	3,08	3,30	8,38	5,73	14,11
9.	2,00	3,30	0,00	2,00	1,25	5,00	2,31	4,40	7,61	8,25	15,86
10.	3,00	3,30	1,82	0,00	5,00	4,00	6,93	0,00	13,23	10,82	24,05
11.	4,00	4,40	2,73	8,00	1,25	1,00	5,39	1,10	13,79	12,98	26,77
12.	3,00	6,60	1,82	6,00	6,25	6,00	3,85	6,60	13,45	20,07	33,52
13.	1,00	4,40	4,55	2,00	5,00	2,00	1,54	2,20	6,94	13,55	20,49
14.	4,00	2,20	3,64	2,00	3,75	4,00	6,16	5,50	12,36	13,39	25,75
15.	4,00	3,30	0,91	2,00	0,00	4,00	3,85	2,20	11,15	6,91	18,06
16.	3,00	3,30	2,73	4,00	3,75	6,00	5,39	6,60	11,69	16,48	28,17
17.	4,00	1,10	0,91	4,00	2,50	3,00	6,16	4,40	11,26	10,41	21,67
18.	4,00	4,40	2,73	0,00	2,50	1,00	7,70	5,50	16,10	6,23	22,33
19.	10,00	4,40	3,64	4,00	0,00	5,00	8,47	4,40	22,87	12,64	35,51
20.	5,00	5,50	8,19	2,00	7,50	5,00	6,16	5,50	16,66	22,69	39,35
21.	5,00	3,30	2,73	4,00	5,00	7,00	5,39	8,80	13,69	18,73	32,42
22.	2,00	6,60	2,73	4,00	2,50	5,00	5,39	4,40	13,99	14,23	28,22
23.	7,00	5,50	1,82	2,00	5,00	6,00	6,16	6,60	18,66	14,82	33,48
24.	8,00	9,90	6,37	4,00	5,00	1,00	8,47	4,40	26,37	16,37	42,74
25.	7,00	6,60	5,46	6,00	6,25	9,00	6,93	8,80	20,53	26,71	47,24
26.	2,00	7,70	5,46	2,00	3,75	2,00	6,93	5,50	16,63	13,21	29,84
27.	0,00	3,30	2,73	4,00	0,00	3,00	6,16	4,40	9,46	9,73	19,19
28.	9,00	7,70	3,64	8,00	0,00	2,00	6,16	4,40	22,86	13,64	36,50

Tabulka 13. Matice generace trenérů 2008/2009

	Fyzická	Nepřímá	Iritabilita	Negativis.	Resent.	Podezí.	Verbál.	Vina	CA	CH	B-D-I
1.	1,00	3,30	3,64	6,00	2,50	5,00	3,08	3,30	7,38	17,14	24,52
2.	2,00	4,40	2,73	2,00	1,25	4,00	3,08	4,40	9,48	9,98	19,46
3.	1,00	4,00	2,73	8,00	5,00	5,00	6,16	6,60	11,16	20,73	31,89
4.	1,00	5,50	3,64	2,00	1,25	3,00	7,70	3,30	14,20	9,89	24,09
5.	3,00	1,10	1,82	0,00	3,75	5,00	3,85	7,70	7,95	10,57	18,52
6.	0,00	2,20	4,55	2,00	5,00	2,00	5,39	4,40	7,59	13,55	21,14
7.	7,00	6,60	6,37	8,00	5,00	8,00	6,16	5,50	19,76	27,37	47,13
8.	5,00	4,40	5,46	10,00	1,25	3,00	5,39	4,40	14,79	19,71	34,50
9.	6,00	7,70	6,37	4,00	1,25	7,00	6,93	6,60	20,63	18,62	39,25
10.	5,00	6,60	3,64	2,00	0,00	1,00	3,85	3,30	15,45	6,64	22,09
11.	3,00	4,40	3,64	0,00	3,75	3,00	6,16	4,40	13,56	10,39	23,95
12.	3,00	4,40	1,82	4,00	2,50	2,00	3,85	6,60	11,25	10,32	21,57
13.	3,00	1,10	1,82	0,00	0,00	3,00	3,85	5,50	7,95	4,82	12,77
14.	5,00	4,40	3,30	2,00	3,75	3,00	6,16	4,40	15,56	12,05	27,61
15.	0,00	2,20	1,82	2,00	0,00	4,00	3,08	3,30	5,28	7,82	13,10
16.	1,00	3,30	2,73	8,00	1,25	3,00	3,85	6,60	8,15	14,98	23,13
17.	2,00	3,30	0,00	0,00	3,75	4,00	3,85	6,60	9,15	7,75	16,90
18.	4,00	5,50	4,55	6,00	3,75	1,00	6,16	6,60	15,66	15,30	30,96
19.	3,00	4,40	5,46	6,00	5,00	9,00	7,70	6,60	15,10	25,46	40,56
20.	1,00	2,20	3,64	6,00	3,75	3,00	4,62	5,50	7,82	16,39	24,21
21.	7,00	5,50	4,55	6,00	2,50	4,00	8,47	4,40	20,97	17,05	38,02
22.	5,00	4,40	5,46	2,00	6,25	3,00	5,39	2,20	14,79	16,71	31,50
23.	4,00	2,20	0,91	4,00	2,50	5,00	3,08	2,20	9,28	12,41	21,69
24.	5,00	3,30	4,55	4,00	6,25	8,00	6,93	4,40	15,23	22,80	38,03
25.	2,00	8,80	4,55	2,00	3,75	6,00	6,16	4,40	16,96	16,30	33,26
26.	1,00	4,40	1,82	6,00	1,25	2,00	3,08	3,30	8,48	11,07	19,55
27.	5,00	8,80	9,10	6,00	2,50	2,00	6,93	5,50	20,73	19,60	40,33
28.	2,00	5,50	3,64	4,00	3,75	5,00	5,39	4,40	12,89	16,39	29,28
29.	4,00	7,70	1,82	2,00	3,75	6,00	7,70	3,30	19,40	13,57	32,97
30.	8,00	6,60	8,19	6,00	6,25	7,00	9,25	3,30	23,85	27,44	51,29

Tabulka 14. Matice generace trenérů 1998/1999

	Fyzická	Nepřímá	Iritabilita	Negativis.	Resent.	Podezí.	Verbál.	Vina	CA	CH	B-D-I
1.	1,00	1,10	0,91	6,00	7,50	4,00	5,39	5,50	7,49	18,41	25,90
2.	1,00	5,50	6,37	6,00	6,25	5,00	6,93	4,40	13,43	23,62	37,05
3.	3,00	3,30	4,55	4,00	1,25	1,00	6,16	5,50	12,46	10,80	23,26
4.	7,00	6,60	1,82	8,00	3,75	6,00	7,70	7,70	21,30	19,57	40,87
5.	2,00	5,50	6,37	6,00	2,50	3,00	5,39	7,70	12,89	17,87	30,76
6.	2,00	5,50	5,46	2,00	3,75	5,00	8,47	4,40	15,97	16,21	32,18
7.	4,00	5,50	3,64	0,00	5,00	7,00	3,08	8,80	12,58	15,64	28,22
8.	8,00	6,60	6,37	4,00	8,75	5,00	6,16	7,70	20,76	24,12	44,88
9.	6,00	5,50	8,19	6,00	5,00	4,00	3,85	8,80	15,35	23,19	38,54
10.	3,00	2,20	3,64	6,00	0,00	2,00	6,93	7,70	12,13	11,64	23,77
11.	0,00	1,10	0,00	0,00	1,25	3,00	3,85	4,40	4,95	4,25	9,20
12.	6,00	3,30	2,73	8,00	0,00	5,00	6,16	6,60	15,46	15,73	31,19
13.	1,00	6,60	4,90	8,00	3,75	7,00	4,62	6,60	12,22	23,65	35,87
14.	1,00	4,40	2,73	2,00	3,75	4,00	5,39	6,60	10,79	12,48	23,27
15.	8,00	5,50	6,37	6,00	1,25	4,00	6,93	5,50	20,43	17,62	38,05
16.	1,00	3,30	6,37	2,00	1,25	6,00	6,16	5,50	10,46	15,62	26,08
17.	1,00	2,20	2,73	4,00	3,75	6,00	3,08	5,50	6,28	16,48	22,76
18.	0,00	1,10	2,73	10,00	2,50	2,00	1,54	6,60	2,64	17,23	19,87
19.	2,00	2,20	2,73	4,00	1,25	4,00	7,70	0,00	11,90	11,98	23,88
20.	3,00	3,30	4,55	4,00	6,25	5,00	4,62	2,20	10,92	19,80	30,72
21.	4,00	2,20	2,73	4,00	0,00	4,00	5,39	0,00	11,59	10,73	22,32
22.	1,00	4,40	6,37	6,00	7,50	5,00	5,39	8,80	10,79	24,87	35,66
23.	2,00	2,20	2,73	4,00	0,00	0,00	5,39	4,40	9,59	6,73	16,32
24.	4,00	3,30	2,73	0,00	2,50	4,00	4,62	4,40	11,92	9,23	21,15
25.	3,00	1,10	3,64	4,00	1,25	6,00	5,39	3,30	9,49	14,89	24,38
26.	5,00	3,30	0,00	6,00	0,00	4,00	6,16	6,60	14,46	10,00	24,46
27.	4,00	2,20	1,82	0,00	1,25	2,00	6,16	5,50	12,36	5,07	17,43
28.	1,00	2,20	1,82	4,00	1,25	5,00	2,31	6,60	5,51	12,07	17,58
29.	2,00	2,20	0,00	2,00	2,50	0,00	3,85	1,10	8,05	4,50	12,55
30.	1,00	2,20	2,73	4,00	1,25	4,00	4,62	5,50	7,82	11,98	19,80